

The background is a solid light purple color. It features several concentric circles of varying shades of purple, centered on the page. On the left side, there are several horizontal bars of varying lengths and shades of purple, some overlapping the circles. The overall design is modern and minimalist.

Att arbeta med Wittingmetoden

Susanne af Sandeberg

Att arbeta med Wittingmetoden

Susanne af Sandeberg

Titel: Att arbeta med Wittingmetoden

© Susanne af Sandeberg 2023

Boken går att ladda ner gratis och köpa i tryckt form på www.wittingbok.se.

Vid kopiering av text ur boken ska källan anges.

9 789198 871715 >

Innehåll

Förord	8
Till dig som vill arbeta med Wittingmetoden	9

BAKGRUND

Kapitel 1. Maja Wittings metod	10
1.1. Kort beskrivning av Wittingmetoden	11
1.2. Hur Wittingmetoden växte fram	13
- Elevens synpunkter avgörande	
- Tecken på läs- och skrivsvårigheter	
- Symbolfunktion	14
- Läsprocessens två delar	15
- Praktiska konsekvenser för undervisningen	
- Innehållsneutrala språkstrukturer	
- En Wittinglektion har två delar	16

TRE VIKTIGA DELAR I ARBETET

Kapitel 2. Avlyssningsskrivning	17
2.1. Avlyssningsskrivning tränar tekniken	18
- Syfte	
- Två exempel på avlyssningsskrivning	
- Några fakta om avlyssningsskrivning	19
Kapitel 3. Fri association	20
3.1. Fri association tränar förståelse/innehållsskapande	21
- Syfte	
- Associera	
- Ordnivå och språklig nivå	22
- Arbeta med orden	23
- Lättare skapa berättelser	24
- Viktigt vid fri association	

3.2. En annan övning: Sortering	25
- Syfte	
- Exempel	
Kapitel 4. Elevansvar	26
4.1. Det värdefulla elevansvaret	27
- Syfte	
- Elevens betydelsefulla roll	
- Exempel på elevansvar i Wittingmetoden	
- Övning: Reflektion om inläring	
ARBETET MED OMINLÄRNING	
Kapitel 5. Analyssamtal	29
5.1. Förberedelser inför analyssamtalet	30
- Syfte	
- Förutsättningar	
- Olika tidsåtgång	
- Förberedelser inför mötet	31
5.2. Analyssamtalets innehåll	33
- Exempel på ett samtal mellan lärare och elev	
- Prövning av symbolfunktionen	
- Samtal om resultatet	34
- Minilektion	35
- Samtal i grupp	
- Hemmets bidrag under ominläringen	
- Elevens beslut	36
- Lärarens dokumentation	
Kapitel 6. Underlag för att påbörja arbetet	37
6.1. Startpunkter	38
- Syfte	
- Startpunkt 1	
- Startpunkt 2	
- Startpunkt 3	39
6.2. Rutnät	40
- Rutnät V. Vokal + konsonant	
- Rutnät K. Konsonant + vokal	
- Övningarna individanpassas	41
- Tomma rutnät för kopiering	42

Kapitel 7. Detaljerat exempel på ominläring	43
7.1. Förberedande arbete	44
- Meddela övriga lärare	
- Tillgång till inläst litteratur och läromedel	
- Syfte	
- Ominläringens upplägg	45
- Arbetsmaterial	
7.2. Exempel på inledande lektioner	46
- De första lektionerna	
- Syfte med lyssningsövningar	
- Val av språkljud att starta med	47
- Exempel: Inledande övningar avlyssningsskrivning	48
- Exempel: Inledande övningar med fri association	49
- Träna att forma bokstäver	
7.3. Träningen utökas med ett osäkert språkljud	50
- Uppmärksamma språkljudet först	
7.4. Extra träning av osäkert språkljud	51
- Den alfabetiska principen	
- Tidskrävande minnesstöd	
- Exempel på träning	52
7.5. Lägg till det nya, befäst det gamla	55
- Exempel på övningar	
- Nästa språkljud	
- Treljudskombinationer (treingar)	56
7.6. Läsa kombinationerna i häftet	57
- Syfte	
- Omkastningar	
7.7. Bokstäver i det grå fältet	58
- Det grå fältet	
- Längre kombinationer	
7.8. Skrivandet förbereds indirekt	59
- Skrivprocessens två delar	
- Utvecklar språklig medvetenhet	
Kapitel 8. När symbolfunktionen är automatiserad	60
8.1. Översikt över läsningen	61
8.2 Fri läsning och fritt skrivande	62
- Läs fritt	
- Skriva fritt	
- Viktigt att ha lyssnat på böcker	

8.3. Läs- och skrivinlärning ovanför strikt ljudenliga nivå	63
- Förutsättningar	
- Sekvens utifrån svårighetsgrad	
- Kommentar till sekvensordningen	
- Träningens upplägg	64
- Flera träningsätt parallellt	

FLER TILLÄMPNINGSSOMRÅDEN

Kapitel 9. Nyinlärning	65
9.1. Wittingmetoden för nybörjare	66
9.2. Förberedelsearbete	67
- Självständighetsarbete	
- Språkutvecklande aktiviteter	
- Lyssna på skriftspråket	68
- Medveten om ljud	
- Medveten om språkljud	
9.3. Den egentliga läs- och skrivinlärningen	69
- Ljudsagor	
- Symbolerna för språkljuden	
- Avlyssningsskrivning med vokalljud	70
- Sammanljudning	
- Avlyssningsskrivning med tvåljudskombinationer	71
- Fri association	
- Arbete med textegenskaper	
- Utveckla självständig läsning	
- Självständigt skrivande	
- Ljudstridig stavning	72
- Elever som läser vid skolstarten	
9.4. Exempel på skillnader nyinlärning/ominlärning	73
Kapitel 10. Svenska som nytt språk	74
10.1. En väg till det svenska tal- och skriftspråket	75
- Träna muntligt innan skriften införs	
- Reflektera över lärandet	
- Lyssningsövningar	
- De svenska språkljuden	
- Träna språkljuden	76
- Symbolen införs	77
- Avlyssningsskrivning	

- Utökad avlyssningskrivning	77
- Fri association	
- Lyssna på inläst litteratur	
- Läsa och skriva	

ERFARENHETER SOM RÖR WITTINGMETODEN

Kapitel 11. Teori, praktik och forskning	79
11.1. Maja Wittings syn på läs- och skrivsvårigheter	80
11.2. Betydelsen av ett medvetet metodval	81
11.3. Akademiska avhandlingar	82
11.4. Forskning inom läs- och skrivområdet	83
- The Simple View of Reading	
- SBU:s dyslexirapport	
- Vetenskapsrådets kunskapsöversikt	84
11.5. Wittingföreningen	85
11.6. Tidskriften Metodkontakt	86
- Artiklar om Wittingmetoden	
- Artiklar av bl.a. lärare och elever	
- Matematiksvårigheter	
11.7. Kurser i Wittingmetoden	87
- Aktuella kurser	
11.8. Tankeväckande universitetsprojekt från 1990-talet	88
- Studenternas beskrivning	
- Kompensation	89
- Slutsatser efter analyssamtalen	
- Ominlärningens mål	90
- Studenternas ominlärning	
- Resultat	91
- Tidsåtgång	
- Ominlärning i grundskolan	92
Litteratur	
- Läsförslag	93
- Maja Wittings böcker	96
- Övrigt	

Förord

Första gången som Wittingmetodens unika möjligheter att hjälpa personer som har läs- och skrivsvårigheter blev uppenbar för mig var när jag deltog i Anita Hjälmens kurs i Wittingmetoden i slutet av 1990-talet. Anita, som under många år var kollega med Maja Witting, gick igenom Wittingmetodens idébakgrund och bärande principer. Anita Hjelme berättade också om sitt arbete med att hjälpa en 50-årig man med stora läs- och skrivsvårigheter att lära sig läsa. Jag började fördjupa mig i Maja Wittings artiklar och böcker och ju mer jag läste desto hoppfullare blev jag när jag insåg att det finns möjlighet även för äldre elever att åtgärda läs- och skrivsvårigheter från grunden.

Maja Witting, som var yrkesverksam från slutet av 1940-talet och framåt, var en föregångare när det gäller läs- och skrivinlärning. Hon betonade vikten av att elever som har läs- och skrivsvårigheter får lyssna på böcker för att få faktakunskaper, läsupplevelser och utveckla sin språkliga förmåga. Men hon månade framför allt om varje individs rätt att lära sig läsa, och ansåg att ingen individ ska behöva bli beroende av hjälpmedel hela livet. Hennes fleråriga arbete med elever och hennes analys av läs- och skrivprocesserna mynnade ut i den positiva slutsatsen att läs- och skrivsvårigheter kan övervinnas, och hon visade med sin metod hur det kan möjliggöras. I Wittingmetoden är allt noga genomtänkt, och det finns ett syfte med allt som görs.

År 2014 anordnade jag för första gången en Wittingkurs i Stockholm med Anita Hjelme som lärare. Kursen i ominlärning har sedan vidareutvecklats tillsammans med Kerstin Hyrefelt och Kerstin Berlin Holmquist, och ibland har även andra Wittinglärare bjudits in att föreläsa. Samarbetet kring kurserna har gett många tillfällen till samtal och reflektioner kring läs- och skrivsvårigheter, och jag har imponerats av Wittinglärarnas framgångsrika arbete med metoden. Det har gett mig inspiration till att skriva den här boken, och jag vill rikta ett varmt tack till Anita Hjelme, Kerstin Hyrefelt och Kerstin Berlin Holmquist. Likaså vill jag tacka Noomi Sjöstedt och Eva Collini för inblick i arbetet med nyinlärning, Margareta Molin för inblick i arbetet med svenska som nytt språk samt Wittingföreningen och dess ordförande Ann-Katrin Åkerman för ett gott samarbete.

Susanne af Sandeberg

Till dig som vill arbeta med Wittingmetoden

Denna bok är tänkt att användas tillsammans med Maja Wittings böcker, i första hand *Vägledning i det praktiska metodarbetet* som är helt nödvändig i det praktiska arbetet, samt *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinlärning* som ger fördjupade teoretiska kunskaper. Även andra av Maja Wittings böcker är intressanta för den som vill sätta sig in i metoden.

Det finns en lista med läsförslag på s. 93. Där finns det, kapitel för kapitel, sidhänvisningar till Maja Wittings böcker. Tanken är att personer som vill fördjupa sig i Wittingmetoden ska kunna läsa dessa sidor parallellt med varje kapitel.

1.

Maja Wittings metod

Kapitlet inleds med två sidor kortfattad information om Wittingmetoden. Därefter följer en längre beskrivning av hur Wittingmetoden gradvis växte fram under Maja Wittings mångåriga samarbete med elever.

1.1. Kort beskrivning av Wittingmetoden

Wittingmetoden är en läs- och skrivinlärningsmetod som utvecklades av Maja Witting under en period från slutet av 1940-talet till början av 1960-talet. Syftet var att hjälpa elever som har läs- och skrivsvårigheter att övervinna sina svårigheter och arbetssättet kom att kallas *ominläring*. Det är en noggrann metod som steg för steg åtgärdar elevens problem från grunden.

Med tiden utvecklade Maja Witting ytterligare två tillämpningsområden; *nyinläring* som används för elever som ska börja sin första läsinläring, och *svenska som nytt språk* som används för elever som har ett annat förstaspråk än svenska. Alla tre bygger på samma grundläggande teori.

Teknik och förståelse tränas var för sig

Läsning har två delar, teknik och förståelse. Båda delarna ingår i varje Wittinglektion och de tränas inledningsvis var för sig. Tekniken tränas med avlyssningskrivning och förståelsen tränas med fri association.

Elevansvar

Elevansvaret har en betydelsefull roll i Wittingmetoden. Eleven lär sig reflektera kring sin inläring och bevaka så att arbetet alltid sker på rätt, individanpassad nivå och att det pågår tillräckligt lång period.

Wittingmetodens tillämpningsområden

Ominläring

Nyinläring

Svenska som nytt språk

Ominläring

Ominläring ger elever som har läs- och skrivsvårigheter en möjlighet att "lära om" och bygga upp en ny och effektivare läs- och skrivförmåga från grunden. Ominläring kan användas för elever från cirka årskurs 2 till vuxna.

Avsikten med ominläring är inte att hjälpa eleven att bli något lite bättre eller att uppnå tillfälliga framsteg, utan målet är att eleven ska bli av med sina läs- och skrivsvårigheter. Ineffektiva lässtrategier ska arbetas bort och ny, effektivare lästeknik ska automatiseras. Ominläring är ingen "quick fix", utan det krävs korta pass med en-till-en-undervisning ett antal gånger varje vecka under lång tid.

Analyssamtal

Ominläringen startar med ett förberedelsearbete: Elev och lärare har ett analys-samtal för att tillsammans komma fram till vad som ställer till med problem i elevens läsning och skrivning, och sedan får eleven prova på att ha en minilektion med ominläring. Därefter får eleven en tids betänketid för att ta ställning till erbjudandet att ominlära.

Ominlärningsarbetet

Undervisningen utgår från det som eleven är helt säker på. Därefter för man stegvis in en osäkerhet i taget, och går inte vidare till nästa svårighetsnivå i teknikarbetet förrän det nya fungerar lika bra som det tidigare säkra. Teknik och förståelse tränas var för sig och på så sätt kan eleven dels bygga upp en ny, stabil lästeknik från grunden och samtidigt utveckla sin språkliga förmåga på en annan, individanpassad nivå.

Nyineläring

Innan den egentliga läs- och skrivinläringen börjar har nyineläringen ett förberedande arbete:

Språkljudsanalyser hjälper eleverna att nå språkljudsmedvetenhet, och begreppsfördjupande övningar gör att eleverna förvärvar realbegrepp och får ökad begreppsinsikt. I undervisningen ingår också att lyssna på skriftspråket samt ha talspråksutvecklande övningar. Eleverna utför även olika självständighetsarbeten vilket bidrar till den metakognitiva utvecklingen och förmågan att ta inlärningsansvar.

Träningen av språkljud -teckensamband sker systematiskt, med ett språkljud i taget. Undervisningen individanpassas och läraren kontrollerar så att varje elev har automatiserat samtliga kopplingar språkljud-tecken innan textläsning införs.

Svenska som nytt språk

Svenska som nytt språk inleds med ett förberedande, muntligt arbete. Eleven får utveckla sin ord- och begreppsförståelse genom att använda alla sinnen, reflektera över sin inläring samt träna att urskilja språkljud i det svenska språket.

Först när eleven är säker på ett svenskt språkljud presenteras bokstaven, och tränas bl.a. med avlyssningsskrivning. När eleven har byggt upp ett tillräckligt ordförråd kan även fri association introduceras.

1.2. Hur Wittingmetoden växte fram

Maja Witting (1923 - 2016) var särskollärare och fil.kand. i pedagogik, psykologi och sociologi. I samband med sin licentiatexamen i pedagogik började hon arbeta som lärare på institutionen för pedagogik vid Uppsala universitet, och fortsatte samtidigt att bistå skolor när de ville ha hjälp med elever som hade läs- och skrivsvårigheter.

Maja Witting arbetade också som metodiklektor på speciallärarutbildningen i Uppsala under tio år. Hon var även med i LL-gruppen (LL = lättläst) som bildades på Skolöverstyrelsen på 1960-talet. Gruppens uppdrag var att verka för att vuxna som inte kunde tillgodogöra sig den vanliga litteraturen skulle få tillgång till lättlästa böcker utan att kvaliteten gick förlorad.

Elevers synpunkter avgörande

Maja Witting hade från början ingen tanke på att skapa en läs- och skrivinlärningsmetod. När hon började sin lärarbana i slutet av 1940-talet var hon helt övertygad om att det bästa läsinlärningsmaterialet var texter, och det bästa sättet att utveckla förmågan att uttrycka sig i skrift var genom skrivträning. Men elevernas synpunkter fick henne att tänka om.

När Maja Witting fick sin första elev som hade läs- och skrivsvårigheter förstod hon först inte hur hon skulle kunna hjälpa honom. Han gick på mellanstadiet och hade redan provat många olika arbetssätt utan att lyckas lära sig läsa. Det ledde till att hon började med ett undersökande och reflekterande arbetssätt och systematiskt tog del av hur han upplevde olika övningar. Resultatet av deras samarbete blev att pojken lärde sig läsa.

Maja Wittings undersökande arbetssätt fortsatte sedan under många år och med nya elever. Hon lät dem prova många olika läsinlärningsmaterial, lyssnade dagligen på deras positiva och negativa synpunkter och gjorde noggranna anteckningar. Hon insåg att varje elev har en mycket viktig roll – det är eleven själv som äger värdefull kunskap om sina svårigheter, och har möjlighet att reflektera över sin inläring. När Maja Witting kontinuerligt analyserade sina anteckningar växte hennes kunskaper gällande läs- och skrivsvårigheter och hur de kan åtgärdas.

Tecken på läs- och skrivsvårigheter

Maja Wittings elever uppvisade olika svårigheter. De läste långsamt, läste fel på många ord och missade innehållet. De upplevde att det gick trögt, läsning kändes tråkigt och de läste inte frivilligt. Problemen med lästekniken gav följdverkningar; eleverna undvek läsning vilket i sin tur bidrog till begränsat ordförråd och sämre språklig förståelse. När eleverna skrev stavade de ofta fel, kastade om bokstäver och blandade ihop vissa bokstäver t.ex. b/d. De skrev kortfattat eftersom de endast använde ord som de kunde stava till, och de kunde inte uttrycka det de ville i skrift.

Svårigheterna med lästekniken yttrade sig bl.a. på följande sätt:

- **Förväxlingar.** Exempel: *par / bar*. En förklaring till felet kan vara att eleven har svårt att uppfatta skillnaden mellan p-ljudet och b-ljudet. En annan orsak kan vara att eleven är osäker på bokstävernas form eftersom de liknar varandra.
- **Omkastningar.** Exempel: *plats / plast, med / dem*. Felet kan bero på att eleven har svårt att urskilja, och minnas, samtliga språkljud i ordet. En annan förklaring är att eleven inte har automatiserat vänster-högerriktningen vid läsning.
- **Utelämnning av ändelser.** Exempel: *tallar / tallarna*. Troligen tar läsningen så mycket kraft att eleven fokuserar på den meningsbärande delen i ord.
- **Utelämnning av småord.** Exempel: *om, av, på*. Förmodligen är läsningen inte automatiserad, eleven blir trött och fokuserar bara på det meningsbärande i texten.
- **Kontinuitetsbrott.** Exempel: *grönsak/grön sak*. Elevens problem med läsningen leder till att eleven tvingas stanna upp och gå tillbaka i texten. Ministopp vid läsningen bryter sönder helheten.

Symbolfunktion

Maja Witting drog slutsatsen att läs- och skrivsvårigheter grundar sig i osäkerhet i lästeknik gällande tre faktorer:

- kopplingen språkljud/bokstäver
- vänster-högerriktningen
- kontinuiteten

Bokstäver är symboler för språkljud och hon införde begreppet *symbolfunktion* för den tekniska delen i läsning och skrivning.

Maja Witting använde inte ordet avkodning i samband med sin metod. Begreppet *symbolfunktion* anknyter till egenskaperna hos läsprocessens delar på ett annat sätt än vad avkodning gör. Symbolfunktion innebär endast en relation mellan tecken och språkljud, vänster-högerriktning och kontinuitet. Det finns ingen förväntan på att eleven i symbolfunktionsarbetet ska identifiera ord, så som det gör vid avkodning.

Symbolfunktionen är den tekniska delen i läsning och skrivning.

Läsprocessens två delar

Läsningen har två delar, teknik och förståelse, som är helt väsensskilda till sin natur:

- **Tekniken.** För att bli en skicklig läsare behöver man snabbt kunna tolka symbolen, d.v.s. bokstaven, som ett språkljud och läsa texten från vänster till höger (när det gäller svenska) med en viss kontinuitet. Lästeknik är en färdighet och det innebär att den kan automatiseras.
- **Förståelsen.** För att ha god läsförståelse är det bl.a. viktigt att ha stort ordförråd och god förståelse av ord och begrepp. Man ska förstå vad som sägs "mellan raderna" och klara att läsa olika typer av texter, både skönlitteratur och faktatexter m.m. Läsförståelse är en kreativ del som aldrig kan automatiseras.

Praktiska konsekvenser för undervisningen

Maja Wittings elever valde ofta bort läsövningar eftersom de upplevde dem som för svåra. Vid läsningen ställdes eleverna inför dubbla krav och tvingades utföra två aktiviteter samtidigt, de skulle dels klara det lästekniska, och dels förstå innehållet. För många elever blev det en mycket svår, och ibland omöjlig, uppgift.

Maja Witting insåg att eftersom läsprocessens två delar är helt olika så måste det få inverkan på undervisningen. Om träningen ska ske optimalt så behöver teknik- och förståelsedel övas var för sig på sina egna villkor tills tekniken har automatiserats.

Tänkvärt

Grundtanken är att alla elever kan klara symbolfunktionen, bara var och en får den individanpassning och den tid som behövs.

Innehållsneutrala språkstrukturer

Maja Witting förstod att om alla elever ska kunna uppnå automatisering av symbolfunktionen så behövs det ett material som uppfyller speciella krav:

- Lästekniken ska kunna tränas renodlat utan andra faktorer som stör inläringen.
- Eleverna ska träna en sak i taget och stanna vid varje moment tillräckligt länge för att tekniken ska bli riktigt säker och automatiseras.
- Övningsmaterialet ska vara så stort att varje elev kan öva individanpassat om och om igen på en viss nivå men ändå få variation.
- Svårighetsnivån ska sedan öka succesivt, helt anpassat till varje individs behov.

Övningarna ska alltså kunna varieras i både komplikationsgrad, övningsmängd och stegringstakt. Eleven ska aldrig kunna gissa sig fram eller ta hjälp av yttre stöd.

Traditionella läseböcker uppfyller inte dessa krav. Det behövs istället ett arbetsmaterial som är neutralt och inte förmedlar något innehåll, men ändå har samma struktur som det svenska språket. Delar av ord, exempelvis *es*, *tvör*, *plu* går bra. Däremot fungerar inte kombinationer som *lpi* och *lpu* eftersom de inte har svenska språkets struktur.

Metodens arbetsmaterial behövde ett namn och Maja Witting införde begreppet *innehållsneutrala språkstrukturer*.

En Wittinglektion har två delar

En Wittinglektion består alltid av två delar, en som tränar teknik och en som tränar förståelse. Tekniken övas systematiskt vid *avlyssningsskrivning* (se kap.2) och förståelsearbetet tränas kreativt i *fri association* (se kap.3). Trots att teknik- och förståelsearbetet använder helt skilda arbetsätt går det ändå att använda samma arbetsmaterial, de innehållsneutrala språkstrukturerna, i båda.

Läs mer!

Se läsförslag till kapitel 1.

2.

Avlyssningsskrivning

I detta kapitel beskrivs hur man kan lägga grunden för en bra läs- och skrivteknik med hjälp av avlyssningsskrivning.

2.1. Avlyssningsskrivning tränar tekniken

Syfte

Det primära syftet med avlyssningsskrivning är att eleven ska få en inre, medveten upplevelse av språkljud, och att eleven ska automatisera kopplingen språkljud - bokstäver. Avlyssningsskrivningen leder också till att eleven blir säker på att arbeta från vänster till höger med bibehållen kontinuitet. Slutresultatet blir att symbolfunktionen automatiseras.

Två exempel på avlyssningsskrivning

Exempel 1. Avlyssningsskrivning

Här följer ett exempel på avlyssningsskrivning med språkljuden y och s. Lärare och elev sitter mitt emot varandra vid ett cirka 80 cm brett bord. Runda bord är inte att rekommendera i detta fall. Eleven har ett linjerat häfte framför sig, och en bra skrivställning så att hela underarmen vilar på bordet. Läraren ska tydligt kunna se det som eleven skriver, och kunna stoppa om det håller på att bli fel.

Eleven använder blyertspenna och skriver med alfabetets små textade bokstäver, i spalt på varannan rad. Övningen kräver stor koncentration och inleds med en ögonkontakt. Om eleven har svårt att se läraren i ögonen kan man be eleven föreslå hur man ska göra istället för att visa att eleven är klar att börja övningen.

- **Ta ögonkontakt.**
- **Lyssna.** Läraren säger ljuden tydligt med mycket god artikulation t.ex. ys med det långa y-ljudet och eleven lyssnar noga.
- **Upprepa.** Eleven upprepar med tydlig artikulation ys.
- **Göra en inre bearbetning.** Eleven försöker "höra ljuden inne i huvudet", d.v.s. eleven upprepar ljuden utan att röra på munnen.
- **Skriva.** Eleven skriver ys. Det ska vara så tydligt skrivet att det inte går att förväxla bokstäverna.
- **Kontrollera.** Eleven kontrollerar att det nedskrivna motsvarar de språkljud som eleven lyssnat på, upprepat samt tänkt på.
- **Ta ögonkontakt.** Eleven tittar på läraren för att signalera att uppgiften är klar.

- Processen upprepas under samma lektion med fler språkstrukturer på samma nivå, om eleven har ork. Det är viktigt att övningen avslutas *innan* eleven blir trött och istället fortsätter en annan dag.

Tänk på!

Det avgörande momentet i avlyssningskrivningen är att eleven återskapar ljuden "inne i huvudet". Elevens ansvar för denna inre aktivitet är helt avgörande. Hjälp eleven att bli medveten om detta, och påminn ofta om det i samtal med eleven.

Exempel 2. Muntlig avlyssningskrivning

Vissa elever har svårt att klara avlyssningskrivning även om det bara är ett enstaka ljud eller tvåljudskombinationer. Då kan det underlätta för eleven att få börja med avlyssningsövningar utan att behöva skriva, d.v.s. man gör bara de fyra första momenten i punktlistan på s.18.

Några fakta om avlyssningskrivning

- Avlyssningskrivning är en multisensorisk övning som innebär både auditiv bearbetning, övning av artikulation och kognition, motoriskt utförande och visuell bearbetning.
- Övningen utförs under djup koncentration, i korta, ofta återkommande pass.
- Träningen sker stegvis med två-, tre- och fyrljudskombinationer, och det är viktigt att inläringen sker i en viss ordning, samt individanpassas. Hur det går till beskrivs i kapitel 6 och 7.

Tänkvärt

Det är lättare att avlyssningskriva än att läsa. Avlyssningskrivningen sker tidsmässigt på elevens villkor, vilket läsningen aldrig kan göra.

Vid sammanljudning måste man samtidigt klara av både symboltydning, vänsterhögerriktning och kontinuitet. I avlyssningskrivningen kan man däremot välja hur länge man vill stanna vid varje moment när man steg för steg genomför övningen och lyssnar, upprepar, begrundar, skriver och kontrollerar.

Läs mer!

Se läsförslag till kapitel 2.

3.

Fri association

I detta kapitel beskrivs hur man tränar förståelse /innehållsskapande med hjälp av fri association.

3.1. Fri association tränar förståelse / innehållsskapande

Syfte

Eleven ska få fördjupad upplevelse av sina egna ord, och även börja fundera över ord som eleven inte riktigt förstår och därför inte brukar använda. Ord som finns i det passiva ordförrådet blir aktiva, och eleven lär sig nya ord och begrepp.

Eleven får bl.a. pröva att använda orden muntligt på olika sätt i beskrivande och berättande syfte, och får övning i att formulera sig och uttrycka sig så att andra förstår. Eleven får också en känsla för språkets uppbyggnad och grammatik. De muntliga övningarna är en viktig förberedelse till att uttrycka sig i skrift och bidrar också till god läsförståelse.

Associera

Vid fri association säger läraren en innehållsneutral språkstruktur t.ex. *li* (med långt vokalljud) och eleven ger förslag på ord som börjar med *li* (t.ex. *liv, lina, lik, lista*). Läraren skriver ner de ord som eleven säger så att inte ordflödet begränsas av att eleven har svårt att stava.

Om eleven föreslår ord med kort vokalljud så kommenterar inte läraren det, utan skriver bara ner ordet. I Wittingmetoden inväntar man elevens inre slutledning beträffande vokalskillnaderna och det inträffar ofta långt senare i arbetet.

Läraren ska inte kommentera elevens val av ord, och inte heller ge diverse ledtrådar eller egna förslag på ord. Ofta kommer eleven på fler ord efter en stunds tystnad och det är viktigt att läraren ger eleven mycket gott om tid. Om eleven endast kommer på ett enda ord, så kan läraren uppmuntra eleven att finna fler ord genom att t.ex. fråga "Hur gjorde du? Kan du göra så igen?" Om eleven efter ytterligare funderande ändå inte kommer på fler så får det räcka, det går att arbeta vidare med ett enda ord. Mängden ord är inte det viktiga, det betydelsefulla är att det är elevens egna ord som används i arbetet.

Vid fri association ska läraren ta till vara elevens spontana ord, väcka elevens nyfikenhet, uppmuntra elevens fantasi och lotsa eleven vidare till fler reflektioner kring språket.

Tänk på!

Visa inte bilder för eleven vid fri association. Bilder begränsar associationerna. Däremot får eleven gärna göra egna illustrationer.

Ordnivå och språklig nivå

Här följer exempel på hur man kan arbeta med elevens ord muntligt på ordnivå samt på språklig nivå.

Ordnivå

- Betydelse
- Ord med flera betydelser
- Synonymer
- Motsatsord
- Sammansatta ord
- Ord som låter och stavas lika men har olika betydelse (homonymer).
Exempel: *fil, eka, vad*.
- Ord som låter lika men stavas olika och har olika betydelser (homofoner).
Exempel: *jord, gjord, hjord*
- Ord som stavas lika men har olika uttal och betydelse (homografer).
Exempel: *tomten, banan, anden*.
- Grammatik. Utan att gå in på grammatiska benämningar får eleven kunskap om grammatik.
- Rimord
- Valörer (t.ex. pojke, kille, grabb)
- Härkomst
- Sortera ord

Språklig nivå

- Tvåordsmeningar
- Berättelser
- Dikter
- Alliterationer, d.v.s. ord som börjar likadant sätts ihop till berättelse eller dikt.

Förslag

Använd gärna ordlistor, både tryckta och digitala, för att tillsammans utforska orden.

Några exempel:

- *Våra ord - kortfattad etymologisk ordbok*. Wessén, Elias
- *Nationalencyklopedin*, www.ne.se
- *Svenska Akademiens ordlista (SAOL)* www.svenska.se
- *Svensk ordbok* utgiven av Svenska Akademien (SO) www.svenska.se
- *Svenska Akademiens ordbok (SAOB)* www.svenska.se
- Synonymordlistor
- Nyordslistor

Arbeta med orden

Här följer några exempel på hur man kan arbeta vid fri association.

Exempel 1. Betydelse

Gå alltid först igenom orden som eleven har föreslagit och fråga vad de betyder så det inte finns några oklarheter. Försök också locka eleven att berätta mer, oftast har elever någon erfarenhet kring orden som det gäller att ta till vara. Följ även upp med fler frågor, t.ex. om några av orden har flera betydelser.

Exempel 2. Tvåordsmeningar

Läraren: Hur *lång* kan en mening vara? Vanligt svar: Hur lång som helst!
Hur *kort* kan en mening vara? Efter en stunds fundering kan man ofta enas om att den kortaste meningen består av två ord för att vara fullständig, och att orden brukar beskriva vad någon/något gör.

Eleven har t.ex. utifrån språkstrukturen *my* kommit på orden *myra*, *mysa*, *mygga*, *mynt*, *myrstack*. Eleven får i uppgift att hitta på tvåordsmeningar där orden ingår och föreslår till exempel:

Myran springer.

Anna myser.

Myggan surrar.

Mynten klirrar.

Myrstacken växer.

Läraren antecknar orden på olika lappar. Sedan har eleven möjlighet att ändra ordning på ord och meningar, och slutligen sätta rubrik på texten. Vid följande lektion kan eleven arbeta vidare med orden, och t.ex. bygga ut meningarna muntligt med hjälp av frågor från läraren.

De berättelser som eleven skapar vid fri association kan läraren skriva och spara. Texterna kan eleven få läsa längre fram när läsning har införts i arbetet.

Exempel 3. Alliteration

I en alliteration börjar alla orden med samma språkljud. I denna övning ställer läraren frågor till eleven och eleven uppmanas svara med ett ord som börjar på t.ex. t-ljudet. (Övningen kan även göras med en tvåljudskombination.)

Läraren: Säg ett namn som börjar med t-ljudet. *Tessan*

Vad gör Tessan? *Tessan tuggar*

Hur tuggar Tessan? *Tessan tuggar tankfullt.*

Vad tuggar Tessan på? *Tessan tuggar tankfullt på tennisbollen.*

När? *Tessan tuggar tankfullt på tennisbollen på tisdagen.*

Var? *Tessan tuggar tankfullt på tennisbollen på tisdagen i Tyskland.*

Exempel 4. Ordsamling

Som ett alternativ till att hitta ord utifrån en viss innehållsneutral språkstruktur kan eleven få i uppgift att leta efter ord i vardagen, och sedan arbeta med orden. Från skolgården kanske ordsamlingen t.ex. blir *boll, gunga, springer, leker, jobbigt, roligt*. Orden kan sedan bearbetas på olika sätt.

Andra ordsamlingar kan t.ex. gälla fotbollsplanen, hemmet, resor, årstider, högtider och skolämnen t.ex. historia och fysik.

Lättare skapa berättelser

Att skapa berättelser utifrån fri association upplevs ofta som lättare än att skapa en berättelse utifrån en viss rubrik. De lekfulla associationerna ger en frihet för eleven, det är orden som styr och eleven behöver inte själv planera berättelsen.

Med hjälp av tvåordsmeningar får eleven bl.a. insikt i att man kan skapa intressanta texter även med ett fåtal ord, och att det som "står mellan raderna" också är viktigt.

Viktigt vid fri association

Använd endast språkljud/bokstäver som eleven är helt säker på, d.v.s. de som för tillfället är aktuella i elevens avlyssningsskrivning.

Vid fri association i ominläring inleds tvåljudskombinationerna (tvåingar) alltid med en konsonant följt av en av vokalerna *a, i, u, y, ö*.

Vid fri association i nyinläring finns inte dessa begränsningar.

Inledningsvis tränas tvåingar och långt senare införs treljudskombinationer (treingar). De har strukturen konsonant + konsonant + en av vokalerna *a, i, u, y, ö*. En möjlig struktur är t.ex. *sma*.

Kombinationer som är lämpliga för fri association finns i *Vägledning i det praktiska metodarbetet* samt i *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring*. Se sidhänvisningarna i läsförslagen på s. 93.

3.2. En annan övning: Sortering

Syfte

Genom att undersöka, beskriva och resonera med utgångspunkt från en sortering stärks elevens begreppsuppfattning. Eleven får även ökat ordförråd, större ordförståelse och en känsla för grammatik. Sorteringsövningar bidrar på sikt till att underlätta läsförståelsen och stärka det egna skriftliga skapandet.

Exempel

Läraren lägger ett antal föremål på ett bord, exempelvis diverse tyglappar, knappar, stenar, pärlor, skruvar, gem, träbitar m.m. Eleven uppmanas att sortera föremålen på valfritt sätt i olika högar. Det finns inget rätt eller fel, och övningen sker utan tidspress.

När eleven är klar samtalar läraren och eleven om sorteringen. Hur resonerade eleven för att sortera på just det här sättet? Vad är gemensamt i varje hög? Kunde eleven ha sorterat annorlunda? Genom samtalet leder läraren eleven vidare till allt fler reflektioner och nya upptäckter kring språket. Det är resonemangen runt sorteringen som är viktiga, inte själva sorteringen.

Ökad begreppsförståelse

Sorteringsövningar kan utföras med olika föremål i klassrummet, på skolgården, i skogen o.s.v. Övningarna leder bl.a. till att eleven får insikt i att ett och samma begrepp kan vara över-, under- eller sidoordnat. T.ex. kan en sortering med dockhusmöbler ge insikt i att *stol*, *bord* och *soffa* är underordnade begreppet *möbler*. *Matsalsbord* och *soffbord* är sidoordnade till varandra, och undergrupper till begreppet *bord*.

Vid sortering är det viktigt att eleven bestämmer sorteringsgrunderna själv. Läraren ska inte ge förslag.

Läs mer!

Se läsförslag till kapitel 3.

4.

Elevansvar

Detta kapitel belyser elevens viktiga och avgörande roll vid inläringen.

4.1. Det värdefulla elevansvaret

Syfte

Eleven ska kunna reflektera kring sin inläring, och dela ansvaret för att arbetet alltid sker på rätt, individanpassad nivå samt pågår under tillräckligt lång tid.

Elevens betydelsefulla roll

I Wittingmetoden betonas elevansvaret, eleven har en betydelsefull och helt avgörande roll när det gäller inläringen. Det är bara eleven själv som har möjlighet att avgöra om något känns helt säkert eller om det behöver tränas mer. Det räcker inte att det eleven gör blir rätt utan det måste bli rätt utan ansträngning och det är bara eleven som vet när det är så. Om läraren istället skulle styra takten är det stor risk att undervisningen går för fort fram.

Elevansvaret innebär bland annat att eleven

- allt bättre själv förstår vad en viss arbetsuppgift går ut på och vad arbetet kräver.
- frågar läraren om något är otydligt. Eleven ska aldrig godta några oklarheter.
- funderar på om arbetet sker i lagom takt och på rätt nivå.
- säger till om det är för lätt eller för svårt och även berättar när något känns helt säkert.

Det behövs återkommande samtal så att eleven fortsätter reflektera över sitt tänkande och sin inläring, d.v.s. utvecklar en metakognitiv förmåga.

Exempel på elevansvar i Wittingmetoden

Elevansvaret finns med i allt arbete med Wittingmetoden. I t.ex. avlyssningskrivning är det bara eleven själv som kan avgöra om aktiviteten sker på ett djupare plan, d.v.s. elevansvaret är helt nödvändigt för att arbetet ska ge utdelning. Vid fri association är elevens ansvar tydligt när eleven associerar fram ord med utgångspunkt från sina egna erfarenheter. Andra exempel är ominläringens analyssamtal (se kap. 5) och nyinläringens självständighetsarbete (se s. 67).

Övning: Reflektion om inläring

För att kunna avgöra om man verkligen behärskar något kan man behöva utgå från en tidigare erfarenhet. Här följer ett exempel på en övning där eleven börjar fundera på hur det känns att inte kunna alls, att vara på väg att kunna och att verkligen kunna något.

Läraren frågar eleven: Är det något du kan göra själv utan att någon hjälper dig? Vad är du bra på, vad är roligt att göra? Vanliga svar är *spela ishockey, cykla, spela datorspel, höjdhopp*. Läraren skriver exemplen i spaltform på tavlans högra sida.

Nästa fråga: Hur känns det när du håller på med det? Vanliga svar är *härligt, lätt, roligt, kul*. Läraren skriver svaren allra längst till höger på tavlan.

Nästa fråga: Vad har du gjort för att lära dig det? Vanliga svar: *Tränat ofta. Fått stöd. Vill lära mig. Haft tålamod*. Läraren antecknar svaren i mitten av tavlan.

Nästa fråga: Är det något du inte kan? Läraren antecknar elevens svar på tavlans vänstra sida. Läraren kan också bidra med egna exempel och skriva dem i listan. Exempel på svar: *Simma. Stå på händer. Sy i blixtlås. Spela fiol*.

Nästa fråga: Hur känns det att försöka göra det som du inte kan? Exempel på svar: *Jobbigt. Blir orolig. Vill inte. Undviker det*. Läraren skriver orden allra längst till vänster.

Läraren ritar en linje. Den går från "kan inte" till "kan", se nedanstående exempel.

<i>jobbigt</i>	simma	<i>tränat ofta</i>	ishockey	<i>härligt</i>
<i>blir orolig</i>	stå på händer	<i>fått stöd</i>	cykla	<i>lätt</i>
<i>vill inte</i>	sy i blixtlås	<i>vill</i>	datorspel	<i>roligt</i>
<i>undviker</i>	spela fiol	<i>tålamod</i>	höjdhopp	<i>kul</i>
<hr/>				
kan inte				kan

Läraren frågar: Var på linjen finns läsningen? Vanligt svar är att läsningen ligger långt till vänster på linjen, bland det som eleven undviker och tycker är jobbigt.

Läraren: Vill du kunna läsa bättre? I så fall kan vi tillsammans försöka göra så att läsningen flyttas från "kan inte" till "kan". Då kan läsning komma att kännas på samma sätt som andra saker du kan, d.v.s. härligt, lätt, roligt och kul! Läraren illustrerar utvecklingen med en pil som pekar från vänster till höger på tavlan.

Under hela elevens ominlärningsperiod återkommer läraren ofta till samtalet och eleven får fundera på var läsningen finns utmed linjen.

Läs mer!

Se läsförslag till kapitel 4.

5.

Analyssamtal

Detta kapitel ger ett detaljerat exempel på hur lärare och elev i ett analyssamtal tillsammans bl.a. kartlägger elevens läs- och skrivsvårigheter.

5.1. Förberedelser inför analysamtalet

Ominläring inleds alltid med ett analysamtal där elev och lärare tillsammans kartlägger elevens läs- och skrivsvårigheter. Därefter får eleven, efter några dagars betänketid, tacka ja eller nej till att börja ominlära.

Analysamtalet ersätter tester och prov. Dessa visar endast vad eleven *inte* kan, men i ett analysamtal upptäcker man även vad eleven *känner sig osäker på*. Det gör att träningen kan starta på rätt nivå.

Syfte

Syftet med analysamtalet är att

- lärare och elev tillsammans ska kartlägga elevens läs- och skrivförmåga
- eleven ska få en förklaring till sina svårigheter och förståelse för att det finns en möjlig lösning
- eleven ska få förståelse för sin egen roll vid inläringen
- läraren ska presentera arbetssättet för elev (och vårdnadshavare)
- eleven ska få underlag för att, efter några dagars betänketid, kunna fatta beslut gällande ev. ominläring.

Förutsättningar

Det är ett par förutsättningar som bör vara uppfyllda innan ominläring kan erbjudas:

- Eleven tycker sig ha problem och vill ha hjälp.
- Skolan ska kunna anordna en-till-en-undervisning 15 - 20 minuter vid 3 - 4 tillfällen per vecka under en längre period (ofta behövs ca 1 - 3 år).
- Eleven ska ha möjlighet att inhämta kunskaper och redovisa i alla skolämnen utan att behöva läsa och skriva på traditionellt sätt i den inledande fasen av ominläringen.

Olika tidsåtgång

Tiden för ominläring varierar, för äldre elever tar det oftast flera år. Det är omöjligt att på förhand veta hur lång tid en elevs ominläring kommer att ta, tidsåtgången beror bl.a. på hur länge eleven har haft sina svårigheter och hur stora svårigheterna är. En avgörande faktor är också vilka strategier eleven har tränat in för att kompensera svårigheterna. De kan ta tid att bryta.

För elever i högstadiet och gymnasieskolan är det vanligt med 15 - 20 minuters lektioner, vuxna klarar ofta en 45 - 60 minuters lektion och för de yngsta eleverna kan det ibland fungera bäst med korta, dagliga träningspass.

Tänkvärt om tidsaspekten:

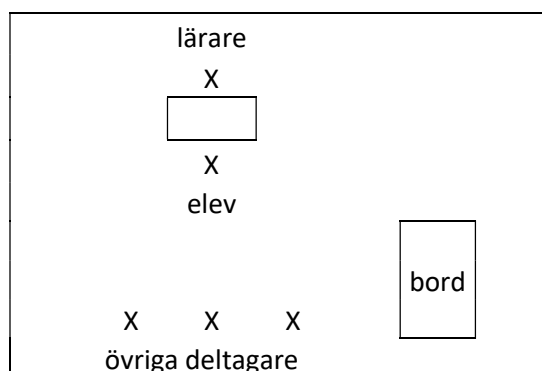
Om en elevs ominläring sker i 15 – 20 minuters lektioner 3 - 4 gånger per vecka så motsvarar det sammanlagt cirka en timmes träning per vecka. Om arbetet sker under 40 veckor/år så innebär det alltså sammanlagt 40 övningstimmar på ett år, d.v.s. en normal arbetsvecka.

Tyvärr kan ominläringen inte ges komprimerat under en vecka. För att symbolfunktionen ska bli automatiserad krävs det istället att avlyssningskrivningen sker i korta pass, ofta återkommande och utsträckt under en längre period.

Förberedelser inför mötet

Innan analyssamtalet startar är det flera saker som ska förberedas.

- Elevens hörsel och syn bör kontrolleras. Elever som har läs- och skrivsvårigheter bör alltid undersökas av en ortoptist, det räcker inte med besök hos optiker. En ortoptist kan bl.a. upptäcka samsynsproblem och dold skelning som kan försvåra läsningen.
- Elev, vårdnadshavare/anhörig samt t.ex. klasslärare, speciallärare bjuds in till analyssamtalet. Det är viktigt att eleven känner förtroende för de personer som är med på analyssamtalet.
Det är en stor fördel om elevens *båda* vårdnadshavare kan vara med, för att få inblick i barnets läs- och skrivsvårigheter och i Wittingmetoden. Vuxna elever kan t.ex. ta med sig en anhörig, sambo eller nära vän.
- Rummet möbleras så att elev och Wittinglärare kan sitta mitt emot varandra vid ett ca 80 cm brett bord. De ska kunna ha god ögonkontakt, och läraren ska se det eleven skriver.

- Väggen bakom Wittingläraren ska vara fri från störande intryck. Det ska t.ex. inte finnas bokstäver eller bilder på väggen.
- En bit bakom eleven ska det finnas sittplatser för övriga deltagare, så inte eleven blir störd av att det finns fler i rummet.
- Det ska även finnas ett bord i rummet som alla kan samlas vid när det är dags för samtal.
- Avsätt minst två timmar för analyssamtalet.
- Sätt en skylt "Stör ej" på dörren.
- Eleven ska under analyssamtalet endast använda penna och linjerat papper.

5.2. Analyssamtalets innehåll

När alla deltagare på mötet har intagit sina platser har elev och lärare ett avspänt, förtroendeingivande samtal där de samtalar som jämbördiga parter. Det är viktigt att eleven förstår sin roll, och läraren ger eleven stöd i arbetet med att beskriva och granska sina läs- och skrivsvårigheter och att analysera problemet. Här följer ett exempel.

Exempel på ett samtal mellan lärare och elev

Inledande frågor till eleven: - Vet du varför du är här? Tycker du själv att du har problem med läsning? Vad är svårt? Beskriv! Vill du ha hjälp?

Motivering till frågorna: För att ominläring ska fungera är det nödvändigt att eleven själv upplever att läsning/skrivning är ett problem, och vill ha hjälp att åtgärda det. Om eleven inte är motiverad ska ominläringen inte genomföras. Istället ska eleven erbjudas andra typer av stöd.

Fortsättning: Läraren förtydligar att avsikten med mötet är att läraren och eleven tillsammans ska försöka upptäcka vad som ställer till problem för eleven vid läsning och skrivning. Läraren berättar också att eleven ska få prova på en Wittinglektion. Efter några dagars betänketid ska sedan eleven tacka ja, eller nej, till erbjudandet om hjälp.

Nästa fråga. Vad gör du på fritiden? Vad är du bra på, vad är roligt att göra? Exempel på vanliga svar: Spelar fotboll, cyklar, spelar datorspel. Eleven får gärna berätta ingående hur man gör, och bl.a. beskriva tekniken som används i aktiviteten.

Motivering till frågorna. Samtalet fortsätter med en diskussion om hur man blir bra på något, och vad som krävs för att tekniken ska utvecklas. Därefter förklarar läraren vad läsning innebär och vilka faktorer som ingår, d.v.s. teknik och förståelse, och anknyter samtidigt till det som eleven sagt. Läraren förtydligar också: "Jag kan stödja dig så att läsningen känns som de saker som du tycker är roliga/lätta. Vi kan hjälpas åt att komma dit."

Prövning av symbolfunktionen

Syfte. Lärare och elev ska tillsammans ta reda på vilka kopplingar språkljud-bokstäver som eleven upplever som säkra/osäkra.

Wittingläraren förklarar syftet med prövningen för eleven. Övningarna är inte på tid, och eleven ska inte försöka få så många rätt som möjligt. Istället ska eleven berätta för läraren så fort något känns osäkert eller svårt. Går det snabbt och lätt att komma fram till svaret, eller använder eleven några speciella strategier? Eleven ska också berätta vad som blev rätt, men höll på att gå fel. Det är endast eleven själv som har kännedom om detta.

1. Språkljud till symbol (bokstav)

Läraren har i förväg konstruerat ett analysprogram som används vid provningen. I *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinlärning* visas principer för hur man tar fram ett sådant analysprogram (se läsförslag).

Läraren säger språkljudet (d.v.s. inte bokstavsnamnet) med tydlig röst och eleven skriver med liten stil bokstaven som symboliserar språkljudet. Detta görs spaltvis. Om eleven skriver fel bokstav kan läraren upprepa ljudet för att kontrollera att eleven har uppfattat ljudet rätt.

Lärare och elev tar upp alla elevens tveksamheter och felaktigheter direkt när de sker. Läraren ska inte tolka felen i samtalet utan endast ställa frågor till eleven. Känner sig eleven osäker på bokstaven, brukar det bli fel? Läraren gör anteckningar på sitt blad.

Först prövas vokaler och konsonanter, sedan tvåningar och därefter eventuellt treningar och fyringar. När läraren har fått tillräcklig information avbryts provningen steg 1.

2. Läsning av bokstavsljud

Deltagarna på mötet får ett likadant blad som eleven för att kunna observera hur eleven läser. Bokstäverna på elevens blad täcks över så att eleven bara ser en rad i taget. Eleven läser upp bokstavsljuden (d.v.s. inte bokstavsnamnen). Därefter läser eleven tvåningar, treningar och fyringar. Läraren avbryter inte utan gör enbart noteringar på sitt eget blad.

När läraren har fått tillräcklig information avbryts provningen steg 2. Ibland är det dock svårt att avgöra när provningen bör avslutas. Vissa elever tycks läsa bra och gör inledningsvis inga misstag. Då är det viktigt att kontrollera om det som tycks vara säkert, verkligen är det. Eleverna kan ha utarbetat vissa strategier för läsningen, och klarar ett visst antal uppgifter under stor koncentration. Då märks inte elevens svårigheter förrän eleven börjar bli trött. I så fall fortsätter provningen till tröttheten infinner sig.

Tänk på!

I ominlärningsarbetet ska eleven aldrig tröttnas ut. Detta är något som endast sker vid provningen i analysamtalet.

Samtal om resultatet

Lärare och elev diskuterar vad som framkommit. Läraren kan t.ex. fråga eleven "Vad har vi hittat som kändes osäkert?" Om eleven inte har upptäckt allt som läraren har sett så kan läraren t.ex. fråga "Hur var det med ...?" samt anteckna vad eleven svarar. Även övriga deltagare bidrar med sina iakttagelser. Eleven får på så sätt hjälp att synliggöra vilka språkljud/bokstäver som är säkra respektive osäkra. Läraren skriver

dem i olika grupper, och förklarar att de språkljud/bokstäver som eleven är osäker på ska tas bort. Arbetet ska börja på den nivå där eleven känner sig säker.

Läraren förklarar också hur svårigheter med lästekniken kan påverka läsförståelse, läshastighet och skrivande. Då går det bra att dra paralleller till det inledande samtalet där eleven beskrev sina svårigheter samt berättade om sina fritidsintressen.

Minilektion

Eleven ska få prova på hur det är att ha en Wittinglektion, d.v.s. göra både avlyssningskrivning och fri association.

Avlyssningskrivning. Läraren berättar hur avlyssningskrivning går till, och sedan får eleven prova. Om eleven t.ex. är säker på vokalerna *a, i, e* samt konsonanterna *l, s, m* så blir materialet för avlyssningskrivningen *al, il, el, as, is, es, am, im, em* och man använder cirka tre av dessa i minilektionen.

	l	s	m
a	al	as	am
i	il	is	im
e	el	es	em

Fri association. Till fri association används samma material som i avlyssningskrivningen men konsonanten ska komma först. I detta exempel väljs en av följande: *la, li, sa, si, ma, mi*. Däremot ska inte *le, se, me* användas. Det beror på att man inte ska använda *e, ä, o, å* vid fri association (se s. 24).

Samtal i grupp

Elev, wittinglärare och övriga deltagare samlas kring ett bord och diskuterar praktiska lösningar m.m.

Hemmets bidrag under ominläringen

Eleven ska *inte* göra avlyssningskrivning hemma, utan den träningen ska ske i skolan tillsammans med Wittingläraren. Eleven ska inte heller lästräna hemma.

Hemmet kan bidra i ominlärningsarbetet genom att förmedla en positiv bild av läsning, och uppmuntra barnet att lyssna på inlästa böcker. Biblioteket kan ge förslag på spännande, roliga och intressanta böcker, och vårdnadshavarna kan gärna lyssna tillsammans med barnet och diskutera innehållet. Det är också bra med högläsning, och barnet ska enbart lyssna och *inte* följa med i boken.

Ju mer man lyssnar på skriftspråket desto bättre är det för ordförråd och läsförståelse. Det blir också lättare att själv formulera texter.

Hemmet kan också följa upp så att eleven inte behöver läsa och skriva i olika skolämnen utan istället får andra alternativ.

Elevens beslut

Elev får några dagar på sig att ta ställning till erbjudandet att ominlära och meddelar sedan sitt beslut.

Lärarens dokumentation

Läraren gör en sammanställning av analyssamtalet i ett dokument. Där antecknas bl.a. om eleven gör förväxlingar, omkastningar/har tendens till omkastningar, korrigerar, tappar bokstäver (t.ex. *trig* blir *rig*), missar vokallängd (t.ex. *mör* blir *mörr*), förväxlar lexikala ord (t.ex. *tål* blir *tal*).

Läs mer!

Se läsförslag till kapitel 5.

6.

Underlag för att påbörja arbetet

Detta kapitel beskriver de tre startpunkter som finns att välja bland så att ominlärningsarbetet kan starta på rätt nivå.

6.1. Startpunkter

Syfte

Syftet med startpunkterna är att kunna ta fram ett övningsmaterial som helt utgår från elevens behov. Det gör att ominlärningsarbetet kan starta, och fortskrida, på rätt nivå.

Utifrån sammanställningen vid analysamtalet väljer läraren vilken startpunkt som ominlärningsarbetet ska utgå ifrån. Det finns tre startpunkter att välja på.

Till startpunkt 1 hör ett färdigt övningsprogram, och startpunkt 2 använder samma övningar men med vissa justeringar. Arbetet beskrivs i *Vägledning i det praktiska metodarbetet*, och där finns också de övningar som används (se läsförslag).

Startpunkt 3 innebär istället att man tar fram ett nytt, individanpassat övningsprogram.

Startpunkt 1

Material: Färdigt övningsprogram

Startpunkt 1 används t.ex. för en elev som

- gör många omkastningar, men är säker för övrigt.

Startpunkt 1 kan även användas för t.ex. en elev som

- i princip klarar samtliga kopplingar språkljud-bokstäver, men de är inte helt automatiserade. Denna elev kan ofta läsa korta texter utan problem. Men när det gäller större textmängder, eller om det t.ex. är tidsbrist eller hög, störande ljudnivå blir eleven snabbt trött. Läsningen kräver stark koncentration eftersom arbetsminnet belastas när symbolfunktionen inte är automatiserad.

Startpunkt 2

Material: Färdigt övningsprogram efter vissa justeringar

Startpunkt 2 används t.ex. för en elev som

- gör ett fåtal vokal eller - konsonantförväxlingar

Arbetet utgår från samma övningsprogram som i startpunkt 1, men inledningsvis tar man bort de osäkra bokstäverna i de övningarna. När träningen går bra, och har pågått en tid, provar man att ta in en av de osäkra. När den är befäst tar man in nästa.

Startpunkt 3

Individanpassat övningsprogram

Startpunkt 3 används för en elev som är osäker på många språkljud-bokstavs-samband, och som gör ett flertal förväxlingar och omkastningar.

Eleven gör så många fel att det inte är meningsfullt att börja med de färdiga övningar som används i startpunkt 1 och 2. Istället skapar läraren, tillsammans med eleven, ett eget övningsprogram som utgår från de vokaler och konsonanter som eleven behärskar. Efter en tids övning inför man sedan en osäker bokstav i taget i arbetet.

Kombinationerna som ska användas vid övningarna tas fram med hjälp av ett "rutnät" (se avsnitt 6.2).

Kommentar. En del elever saknar helt medvetenhet om språkljud och kan behöva öva det först. I sin bok *Wittingmetodens idébakgrund* tar Maja Witting upp det grundläggande arbetet som en fjärde startpunkt, men i hennes övriga böcker ingår detta i startpunkt 3.

Läs mer!

Se läsförslag till kapitel 6.

6.2. Rutnät

Nedanstående rutnät ger en överblick över vilka tvåljudscombinationer som kan användas vid avlyssningsskrivning. Konsonanterna *l, s, m, p, f, k, v, t, r, b, n, g, j, d, h* samt *samtliga vokaler* finns med i rutnäten och man använder det långa vokalljudet. I *Rutnät V* kommer vokalen först i combinationerna, och i *Rutnät K* inleder konsonanten.

Rutnät V. Vokal + konsonant

	l	s	m	p	f	k	v	t	r	b	n	g	j	d	h
a	al	as	am	ap	af	ak	av	at	ar	ab	an	ag	x	ad	X
i	il	is	im	ip	if	ik	iv	it	ir	ib	X	ig	X	id	X
o	ol	os	X	op	of	ok	ov	ot	or	ob	on	og	X	od	X
e	el	es	em	ep	ef	ek	ev	et	er	eb	X	eg	X	ed	X
ö	öl	ös	X	öp	öf	ök	öv	öt	ör	öb	ön	ög	X	öd	X
å	ål	ås	X	åp	åf	åk	åv	åt	år	åb	ån	åg	X	åd	X
y	yl	ys	ym	yp	yf	yk	yv	yt	yr	yb	yn	yg	X	yd	X
ä	äl	äs	äm	äp	äf	äk	äv	ät	är	äb	X	äg	X	äd	X
u	ul	us	um	up	uf	uk	uv	ut	ur	ub	un	ug	X	ud	X

Rutnät V. Några rutor är markerade med X t.ex. rutan där det borde ha stått *aj*. Det beror på att detta ord uttalas med kort a-ljud i vardagsspråket och därför ska inte den combinationen användas vid avlyssningsskrivningen. Vissa andra combinationer är tveksamma, t.ex. *ok*, som eleven kan förknippa med okej. I detta och andra tveksamma fall är det Wittingläraren som avgör om combinationerna ska tränas eller ej vid avlyssningsskrivningen.

Rutnät K. Konsonant + vokal

	a	i	o	e	ö	å	y	ä	u
l	la	li	lo	le	lö	lå	ly	lä	lu
s	sa	si	so	se	sö	så	sy	sä	su
m	ma	mi	mo	me	mö	må	my	mä	mu
p	pa	pi	po	pe	pö	på	py	pä	pu
f	fa	fi	fo	fe	fö	få	fy	fä	fu
k	ka	X	ko	X	X	kå	X	X	ku
v	X	vi	vo	ve	vö	vå	vy	vä	vu
t	ta	ti	to	te	tö	tå	ty	tä	tu
r	ra	ri	ro	re	rö	rå	ry	rä	ru
b	ba	bi	bo	be	bö	bå	by	bä	bu
n	na	ni	no	ne	nö	nå	ny	nä	nu
g	ga	X	go	X	X	gå	X	X	gu
j	ja	X	jo	X	X	jå	X	jä	ju
d	da	di	do	de	dö	då	dy	dä	du
h	ha	hi	ho	he	hö	hå	hy	hä	hu

Rutnät K. Några rutor är markerade med X, t.ex. där det borde ha stått *ke*. Det beror på att k ofta uttalas med tj-ljud framför mjuka vokaler (e, i, y, ä, ö).

Övningarna individanpassas

Träningen startar, och pågår ofta under lång tid, med ett individanpassat material som består av kombinationer från de vita fälten i rutnäten. Inte förrän eleven är helt säker på allt i de vita rutorna samt treljudskombinationer med dessa bokstäver, fortsätter träningen med kombinationer i det grå fältet.

Arbetet med rutnäten finns utförligt beskrivet i kapitel 7.

Tomma rutnät för kopiering

När ominlärningsarbetet har startat kan läraren steg för steg fylla i de kombinationer som tränas vid varje lektion.

Rutnät V. Tvåingar med vokalen först

	l	s	m	p	f	k	v	t	r	b	n	g	j	d	h
a													X		X
i											X		X		X
o			X										X		X
e											X		X		X
ö			X										X		X
å			X										X		X
y													X		X
ä											X		X		X
u													X		X

Rutnät K. Tvåingar med konsonanten först

	a	i	o	e	ö	å	y	ä	u
l									
s									
m									
p									
f									
k		X		X	X		X	X	
v	X								
t									
r									
b									
n									
g		X		X	X		X	X	
j		X		X	X		X		
d									
h									

7.

Detaljerat exempel på ominläring

Detta kapitel beskriver ominlärningsarbetet fram tills att symbolfunktionen är automatiserad.

7.1. Förberedande arbete

Meddela övriga lärare

När eleven har haft analyssamtal och tackat ja till ominläring är det viktigt att meddela övriga lärare att ominläringen ska starta och vad Wittingmetoden innebär. Följ sedan fortlöpande upp att eleven får inläst material och alternativa redovisningsätt i alla skolämnen.

Tillgång till inläst litteratur och läromedel

Idag finns det goda möjligheter att lyssna på texter.

- **Läromedel för grundskola och gymnasium**
  - Hör med bokförlaget om boken finns inläst.
  - *Inläsningstjänst* är ett företag som ger ut inlästa läromedel.
  - *Hitta läromedel* är en söktjänst hos *Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM*.
- **Skönlitteratur, fackböcker, kurslitteratur**

Legimus har inläst skönlitteratur och fackböcker. Där finns även kurslitteratur för universitet och högskola.
- **Digitala verktyg**

Det finns olika digitala verktyg för att få text uppläst. Hör med t.ex. *SPSM*, *Svensk Talteknologi* och *Frölunda Data*.

Syfte

Genom att lyssna på texter får eleven ökat ordförråd, läsoplevelser samt faktakunskaper. Eleven får också kunskap om skriftspråkets speciella uttryckssätt, vilket gör att eleven får lättare att själv formulera texter eftersom man blir skickligare att skriva ju mer man läser eller lyssnar på text.

Eleven ska i ominlärningsarbetet lära sig en ny läs- och skrivstrategi istället för den som inte fungerar, och då går det inte att samtidigt fortsätta läsa och skriva som tidigare. Jämför t.ex. med en tennisspelare som vill lära sig ett bättre sätt att slå en serve. Det är inte effektivt att träna ett nytt spelsätt under dagen och sedan spela tennis med den gamla tekniken kvällstid. Wittingeleven ska därför inte ägna sig åt textläsning eller skrivande innan kopplingen språkljud - bokstav är automatiserad.

Ominlärningens upplägg

Grundläggande moment med lyssningsövningar, språkljudsanalys, avlyssningskrivning och fri association kommer att dominera under en lång tid. Detta arbete fortsätter fram tills dess att symbolfunktionen är automatiserad. Först därefter blir det dags för textläsning, skriftligt textskapande och övningar i att upptäcka principer för ljudstridig stavning.

Att symbolfunktionen är automatiserad innebär att eleven är helt säker på samtliga kopplingar språkljud-bokstäver, och kan tyda bokstäver till språkljud i riktning från vänster till höger i en kontinuerlig följd utan att det uppstår paus mellan ljuden.

Arbetsmaterial

Elev har nytta av två A5-häften. Det ena används för ordsamlingar vid fri association och det andra till avlyssningskrivning. Häftet för avlyssningskrivning ska vara linjerat, med brett avstånd mellan linjerna.

Läraren har nytta av en planeringsbok och kan t.ex. anteckna följande efter varje lektion:

- Inledande övningar
- Kombinationer i avlyssningskrivningen och vilka övningar ur *Vägledning i det praktiska metodarbetet* som används
- Övningar vid fri association
- Elevens kommentarer
- Minnesanteckningar "tänk på till nästa gång"

7.2. Exempel på inledande lektioner

Detta avsnitt ger exempel på det inledande arbetet för en elev som har haft ett analysamtal där det visat sig att träningen ska ske från startpunkt 3. Det innebär att eleven ska ha ett individanpassat träningsprogram.

De första lektionerna

Övningarna med avlyssningskrivning och fri association "skraddarsys" för eleven, och hur det går till beskrivs på s. 47 - 49.

Ibland kan det vara bra att, innan arbetet med avlyssningskrivning och fri association startar, låta eleven reflektera över sin inläring t.ex. med hjälp av övningen "Reflektion om inläring" som beskrivs på s. 27. Denna typ av samtal bör sedan fortsätta och genomsyra hela ominlärningsarbetet.

Det kan ibland också vara aktuellt att göra några inledande lyssningsövningar.

Lyssningsövningar

Ett exempel:

Eleven sitter tyst och lyssnar. Hörs det något i rummet? Vanliga svar är fläkt, bil m.m. Eleven får lyssna igen och blunda samtidigt. Hörs fläkten mer/mindre då?

Läraren kan även framställa andra ljud, t.ex. papper som prasslar, två skedar som slås mot varandra, fötter som stampar, ett blixtlås som dras ihop, en boll som studsar, och eleven får gissa vad det är som låter.

Övningarna kan leda till en fundering: Kan eleven återskapa ljud i huvudet? Minns eleven sin mobiltelefons ringsignal? Hur låter det när man andas? Minns eleven hur det låter när man äter knäckebröd, bryter en kvist, håller vatten i ett glas o.s.v.

En annan övning kan vara att eleven blundar och läraren framställer tre ljud i följd t.ex. en kulspeppenna som knäpper, en sax som klipper, nycklar som skramlar. Sedan får eleven berätta vilket som var det första, andra, tredje ljudet. Övningen upprepas med andra ljud.

Vid behov fortsätter sedan lyssningsövningarna ett antal lektioner och de kan då antingen uppta hela lektionen eller inleda lektionen.

Syfte med lyssningsövningar

Syftet med lyssningsövningarna är att eleven ska bli observant på ljud i omgivningen. Att lyssna aktivt och medvetet är en förberedelse till att lyssna på de enskilda språkljuden.

Val av språkljud att starta med

Vid analysamtalet i detta exempel framkom att eleven var säker på

- vokalerna **a, i, e**
- konsonanterna **l, s, m, f, k, t, r, n**. De gråmarkerade konsonanterna återfinns i den grå rutan i rutnätet och dessa konsonanter ska inte tränas förrän längre fram.

Eleven ska själv bestämma vilka av de säkra språkljuden som träningen ska starta med. Det är något som man har gått igenom redan vid analysamtalet, men ibland kan man behöva gå igenom dem en gång till för att säkerställa valet. Det kan exempelvis gå till på följande sätt.

Elev och lärare sitter mitt emot varandra och man börjar med en av elevens vokaler t.ex. *a*. Läraren uttalar språkljudet *a*, eleven lyssnar, tänker noga på ljudet och säger sedan *a*. Eleven berättar hur ljudet "känns i huvudet" och beskriver hur det formas i talapparaten. Läraren antecknar.

Steg för steg går man igenom övriga språkljud som eleven var säker på i den vita rutan, d.v.s. *i, e, l, s, m, f, k, t*. Därefter väljer eleven ut de som känns allra säkrast av dessa, t.ex. *a, i, e* och *l, s, m*.

De språkljud eleven är säker på, samt de tvåljudskombinationer som ska tränas, är markerade med rött i rutnätet. I detta fall är det *al, il, el, as, is, es, am, im, em*.

Obs! Rutnätet är avsett för läraren, inte för eleven.

	l	s	m	p	f	k	v	t	r	b	n	g	j	d	h
a	al	as	am										X		X
i	il	is	im								X		X		X
o			X										X		X
e	el	es	em								X		X		X
ö			X										X		X
å			X										X		X
y													X		X
ä											X		X		X
u													X		X

Ibland räcker det att göra ett mindre rutnät med endast de aktuella språkljuden, och sedan fylla på efterhand.

	l	s	m
a	al	as	am
i	il	is	im
e	el	es	em

Exempel: Inledande övningar med avlyssningskrivning

Varje lektion tränas både avlyssningskrivning och fri association. Här följer exempel på ett antal övningar med avlyssningskrivning. I början kanske eleven endast klarar att vara fokuserad i några minuter vid avlyssningskrivningen. Man bör alltid sluta innan eleven tappar koncentrationen, och fortsätta med fri association resten av lektionen.

Vid avlyssningskrivningen skriver eleven först dagens datum överst på en vänstersida i sitt skrivhäfte, och därunder skriver eleven språkljudkombinationerna *spaltvis* med små textade bokstäver på varannan rad.

Det är omöjligt att i förväg veta hur länge eleven behöver träna på varje moment. I vissa fall kan man hinna göra flera av nedanstående övningar (t.ex. 1, 2, 3) vid samma tillfälle. I andra fall kan varje övning behöva upprepas (på ett varierat sätt) flera lektioner innan man fortsätter till nästa. Det är endast eleven själv som kan avgöra takten.

Övning 1. Avlyssningskrivning. Vokalen först. *al, il, el*. Om denna övning behöver upprepas flera lektioner kan det göras tillsammans med de enskilda symbolerna *a, i, e, l*. Kombinationerna ges i blandad ordning så att eleven inte kan förutse i vilken ordning de kommer.

Övning 2. Avlyssningskrivning. Vokalen först. *as, is, es*

Övning 3. Avlyssningskrivning. Blanda övning 1 och 2. *al, il, el, as, is, es*

Övning 4. Avlyssningskrivning. Konsonanten först. *la, li, le*

Övning 5. Avlyssningskrivning. Konsonanten först. *sa, si, se*

Övning 6. Avlyssningskrivning. Blanda övning 4 och 5. *la, li, le, sa, si, se*

Övning 7. Avlyssningskrivning. Blanda övning 3 och 6 (= blanda övning 1, 2, 4, 5). *al, il, el, as, is, es, la, li, le, sa, si, se*

Övning 8. Avlyssningskrivning. Ett känt språkljud läggs till. Vokalen först. *am, im, em*

Övning 9. Avlyssningskrivning, konsonanten först: *ma, mi, me*

Övning 10. Avlyssningskrivning. Blanda övning 1, 2, 8. *al, il, el, as, is, es, am, im, em*

Övning 11. Avlyssningskrivning. Blanda övning 4, 5, 9. *la, li, le, sa, si, se, ma, mi, me*

Övning 12. Avlyssningskrivning. Blanda övning 10 och 11.

Övning 13. Ta in **en** av de säkra konsonanterna i den vita rutan (*f, k*, eller *t*) och upprepa arbetet enligt ovanstående modell. Det är individuellt hur många av de säkra språkljuden som behöver tränas innan man går vidare och inför ett osäkert språkljud.

Exempel: Inledande övningar med fri association

I varje lektion ingår både avlyssningskrivning och fri association. I samband med övning 1 i avlyssningskrivning på s. 48 väljer läraren t.ex. kombinationen *li* som eleven får associera kring. Nästa lektion kan man antingen arbeta vidare med *li*, eller välja en av kombinationerna *la*, *sa*, *si* att utgå ifrån.

Man kan även låta samma kombination återkomma längre fram. Då kan det visa sig att tidigare passiva ord återkommer som aktiva.

Att tänka på vid fri association

Associera endast med *en* struktur per lektion.

Kom ihåg! Vid ominläring ska konsonanten alltid vara först i de innehållsneutrala språkstrukturerna, och man använder endast vokalerna a, i, u, y, ö. (Se s. 24.)

Fri association kan ibland varieras med sorteringsövningar. (Se s. 25.)

Träna att forma bokstäver

Elevens bokstäver måste vara så tydliga att de inte kan förväxlas, annars behöver de aktuella bokstäverna tränas innan de tas in i avlyssningskrivningen. Vid avlyssningskrivningen kommer eleven att skriva bokstäverna om och om igen, vilket leder till att eleven automatiserar skrivrörelsen. Därför är det viktigt att skrivrörelsen är korrekt så att inte felaktig rörelse automatiseras.

I sin pärm *Bokstavs förlagor och kopieringsmaterial* ger Maja Witting exempel på skrivrörelser för samtliga bokstäver i alfabetet. Bokstäverna skrivs så det blir så särskiljande skrivrörelser som möjligt, men med bibehållet krav på att rörelsen ska utföras från vänster till höger.

Det är t.ex. vanligt att elever är osäkra på b/p/d eftersom de liknar varandra både visuellt, auditivt och artikulatoriskt. Alla tre består av en rundad form med en stapel, och det är endast med skrivrörelsernas hjälp man kan skapa tydliga särskiljande drag.

Skrivandet underlättas om eleven har rätt pennfattning. Pennan ska vila på långfingrets nedersta del, med tumme och pekfinger som stöd.

7.3. Träningen utökas med ett osäkert språkljud

När eleven har tränat några säkra språkljud (se s. 48) och arbetet fungerar bra är det lämpligt att införa ett av de osäkra språkljuden. Det ska helst inte påminna om de tidigare, och det får gärna vara ett vokalljud. Det är eleven som avgör vilket som känns minst osäkert och ska tas in i arbetet. I detta exempel väljer eleven *o*.

Uppmärksamma språkljudet först

Läraren säger ljudet *o* och eleven upprepar ljudet. Eleven görs uppmärksam på hur ljudet bildas, var tungan placeras och hur läpparna formas, om det känns luft när man håller handen framför munnen o.s.v.

Därefter finns det två alternativa vägar:

- I de flesta fall räcker ovanstående genomgång och eleven är sedan redo att ha avlyssningsskrivning med *o*. Det beskrivs i avsnitt 7.5.
- Om eleven känner sig osäker beträffande språkljudet är det viktigt att öva det grundligt innan man går vidare. I avsnitt 7.4 finns exempel på sådan träning. Därefter fortsätter arbetet på det sätt som beskrivs i avsnitt 7.5.

Tips

Läraren kan ha nytta av en grundläggande bok om fonetik som beskriver hur språkljuden bildas. Det finns också filmer på youtube.

7.4. Extra träning av osäkert språkljud

Ominlärnings eleven i exemplet på föregående sida var osäker på ett visst språkljud och behövde träna det innan arbetet fortsatte. I detta avsnitt beskrivs sådan träning. Flera av övningarna är hämtade från nyinläringen.

Den alfabetiska principen

Det svenska skriftspråket är uppbyggt enligt den alfabetiska principen, och bokstäverna är symboler för språkljud. En elev som exempelvis är medveten om att språkljudet *s* hörs i ord som t.ex. *”häst, pasta, lås”*, får lättare att lära sig att symbolen för *s*-ljudet är bokstaven *s*. Men en del elever är inte medvetna om att språkljuden i det egna talet symboliseras av bokstäver. Många upplever istället bokstäver ungefär som föremål som man kan benämna. Eleverna kan ofta ange korrekt ljud för bokstäverna, men kan ändå ha svårt att använda den kunskapen när det gäller sammanljudning och läsning.

Tidskrävande minnesstöd

Det är vanligt att elever som har läs- och skrivsvårigheter har blivit beroende av att använda inre bilder för att minnas bokstavsljuden. En elev kan t.ex. behöva tänka på en bild av en mås för att finna *m*-ljudet, en björn för *b*-ljudet, en sol för *s*-ljudet, en gris för *g*-ljudet, en fågel för *f*-ljudet och namnet Jenny för *j*-ljudet. Ibland blandar eleverna även ihop bokstavsnamnen och ljuden, och tänker t.ex. att bokstaven *m* har ljudet *emm*.

Problem längre fram

När en elev använder sig av minnesknep vid läsning kan det ibland fungera när det rör sig om korta texter, och då kan omgivningen missvisande få intryck av att eleven har god läsförmåga. Men när textmängderna ökar högre upp i skolåren visar sig läs- och skrivproblemen. Läsningen kräver mycket koncentration. Eleven blir fort trött, läser ofta fel, missuppfattar innehållet, och läsningen är mycket tidskrävande.

Svårt att frigöra sig från bilderna

Den elev som inte är medveten om språkljuden i sitt eget tal förstår oftast inte vad läraren menar med språkljud. Eleven kan visserligen höra språkljudet som läraren säger och upprepa det. Men eleven förstår inte att man kan lyssna på sin egen artikulation, och efter en stund minnas hur språkljudet lät. Istället dyker de gamla bilderna upp. Eleven behöver därför öva sig aktivt i att tänka bort bilder för att kunna koncentrera sig på språkljuden. Målet är att tolkningen språkljud-bokstav ska ske blixtnabbt, utan omväg via yttre stöd.

Exempel på träning

Eleven i exemplet på föregående sidor var osäker på *o*. Träningen av detta språkljud kommer att ske så lång tid som krävs för att eleven ska känna sig helt säker. Här följer exempel på träning. Utöver denna träning har eleven fri association vid varje lektion.

- **Artikulera och känna hur ljuden bildas**

I arbetet med att bli språkljudsmedveten är artikulationen viktig. Läraren säger det långa vokalljudet *o* med tydlig artikulation. Eleven upprepar ljudet. Eleven får artikulera tydligt och bl.a. känna efter var i munnen ljudet bildas, hur det känns på struphuvudet, hur tungan placeras och hur man formar munnen för att skapa ljudet. Följande lektioner upprepas uttalsövningen och eleven får själv berätta hur ljudet bildas.

Det kan ibland underlätta att titta i en spegel samtidigt som man säger språkljud. Men spegel hjälper inte alltid. När man t.ex. säger språkljuden *o* och *u* har munnen samma form för båda ljuden, och det är tungans placering som är avgörande. Det gäller även t.ex. språkljuden *e* och *i*.

- **Upptäcka det aktuella ljudet i ord**

I denna övning säger läraren ett antal ord där *o* ingår i vissa av orden, till exempel *ko/bil/sol/tak/myra/skola* och eleven markerar när det aktuella ljudet (*o*) hörs.

Eleven kan också få i uppgift att försöka hitta ord i andra sammanhang där det aktuella språkljudet hörs t.ex. på skolgården, hemma o.s.v.

- **Muntlig avlyssningsskrivning**

Övningen beskrivs på s. 19. Ljuden som används i detta exempel är *o*, samt de som eleven i exemplet var säker på i den vita rutan: *a, i, e, l, s, m, f, k, t*.

- **Ljudsaga**

Maja Witting har skrivit en ljudsaga för varje språkljud i svenska. I detta exempel får eleven lyssna på en *o*-saga där språkljudet *o* ingår i många ord. Med hjälp av olika övningar blir eleven uppmärksam på det aktuella språkljudet. När eleven är säker på ljudet *o* införs bokstaven, och eleven övar sedan kopplingen språkljud - bokstav.

Arbetet med ljudsagor beskrivs i kapitlet om nyinläring på s. 69.

- **Avlyssningskrivning med enskilt språkljud**

När bokstaven o har införts med hjälp av ljudsagan så är det dags för avlyssningskrivning. Läraren säger språkljudet o, eleven upprepar, tänker på ljudet, skriver ner bokstaven och kontrollerar att det skrivna stämmer med den inre minnesbilden av språkljudet.

I övningen används o omväxlande med de som eleven var säker på i den vita rutan: a, i, e, l, s, m, f, k, t

- **Avlyssningskrivning med tvåljudskombinationer**

Därefter tränas tvåljudskombinationer med o och elevens säkra bokstäver.

Detta beskrivs i avsnitt 7.5.

- **Fokusera bättre**

Vid avlyssningskrivning har en del elever svårt att stanna upp tillräckligt länge för att kunna fokusera på hur språkljuden låter. Istället upprepar de snabbt det läraren sagt och skriver ner det.

Då kan man prova att lägga till ett moment i avlyssningskrivningen:

Läraren säger språkljudskombinationen, eleven upprepar, tänker på språkljuden, lyfter sedan pennan från bordet och skriver symbolerna. Därefter kontrollerar eleven det skrivna, lägger ner pennan, och tittar sedan på läraren för att signalera att det är dags för en ny kombination.

- **Extra tydlig avlyssningskrivning**

Om eleven har svårt att klara avlyssningskrivningen med tvåljudskombinationer kan det underlätta om läraren håller ut varje ljud en extra lång stund.

Det går också att dela upp avlyssningskrivningen i två steg för att bli ännu tydligare. Detta är en övning som även är bra för elever som gör många omkastningar.

Läraren säger: ot

Eleven lyssnar noga och upprepar med tydlig artikulation ot.

Läraren: Nu säger jag ljuden en gång till. Vilket ljud hörs först? ot

Eleven säger språkljudet o.

Läraren: Skriv ner det!

Läraren: Nu säger jag ljuden en gång till. Vilket ljud hörs sist? ot

Eleven säger språkljudet t.

Läraren: Skriv ner det!

- **Elev med stora svårigheter**

Elever som har stora fonologiska svårigheter har ofta svårt att urskilja och minnas ordningsföljden av språkljud. För vissa av dessa elever kan det ibland bli svårt att klara avlyssningskrivning med en tvåljudskombination (till exempel *ot*), även om eleven klarar avlyssningskrivning med *o* och *t* var för sig.

En förklaring kan vara att elevens auditiva minnesvidd har svårt att klara belastningen av båda språkljuden samtidigt. I så fall kan eleven behöva fortsätta avlyssningsskriva med enbart enskilda språkljud ytterligare en period innan eleven lyckas klara dem i tvåljudskombinationer. Så var det t.ex. för ett par av studenterna i universitetsprojektet som beskrivs i avsnitt 11.8.

Artikulationen

Artikulationen har avgörande betydelse för att eleven ska få grepp om språkljuden. Det är genom att artikulera språkljuden tydligt, under stor koncentration och vid många tillfällen som eleven får en möjlighet att uppfatta och minnas språkljuden.

Tänkvärt

Att bli medveten om språkljuden är mer krävande för en elev i ominläring än för en elev i nyinläring. Utöver att upptäcka språkljuden i sitt eget tal måste en ominläringselev även medvetet göra sig av med alla sina minnesknep.

7.5. Lägg till det nya, befäst det gamla

När eleven i exemplet upplever att språkljudet *o* känns helt säkert startar avlyssningskrivningen med *o*. Samtidigt fortsätter avlyssningskrivningen med de tidigare kombinationerna. På så sätt lägger man till det nya och fortsätter att befästa det gamla.

	l	s	m	p	f	k	v	t	r	b	n	g	j	d	h
a	al	as	am		af	ak		at					X		X
i	il	is	im		if	ik		it			X		X		X
o	ol	os	X		of	ok		ot					X		X
e	el	es	em		ef	ek		et			X		X		X
ö			X										X		X
å			X										X		X
y													X		X
ä											X		X		X
u													X		X

Exempel på övningar

Övning 1. Avlyssningskrivning. Vokalen först. *ol, os, of, ok, ot*

Övning 2. Avlyssningskrivning. Blanda övning 1 med de övriga rödmarkerade kombinationerna i rutnätet.

Övning 3. Avlyssningskrivning. Konsonanten först. *lo, so, mo, fo, ko, to*

Övning 4. Avlyssningskrivning. Blanda övning 3 med några av de kombinationer som tränats tidigare d.v.s. *la, li, lo, le, sa, si, so, se, ma, mi, mo, me, fa, fi, fo, fe, ka, ko, ta, ti, to, te*. (Obs, kombinationerna *ki och ke* används ej, se rutnät s. 40.)

Nästa språkljud

När eleven tycker att *o* känns lika säker som de ursprungliga språkljuden/bokstäverna är det dags för eleven att välja ett nytt språkljud. Sedan upprepas arbetet steg för steg på samma sätt som tidigare tills eleven känner sig säker på samtliga kombinationer i den vita rutan.

Tänk på!

Gå inte för fort fram vid avlyssningskrivningen. Det ska alltid bli rätt och kännas lätt. Backa annars! Fortsätt inte med en svårare övning förrän eleven känner sig helt säker.

Treljudskombinationer (treingar)

När eleven känner sig helt säker på samtliga tvåingar i den vita rutan är det dags för treingar med bokstäver i det vita fältet. Då följer man övningar i *Vägledning i det praktiska metodarbetet* (se sidhänvisning i läsförslagen på s. 94).

Tänkvärt om automatisering

För att en färdighet ska automatiseras behöver man först öva till en viss skicklighetsnivå, sedan fortsätta att öva, och därefter öva ytterligare tills färdigheten går snabbt och säkert utan att man behöver engagera medveten kraft i utförandet.

7.6. Läsa kombinationerna i häftet

När eleven har skrivit ut sitt första A5-häfte i avlyssningskrivningen kan eleven få prova att läsa de kombinationer som står på den första sidan. Om det går bra kan eleven sedan fortsätta och läsa en sida per lektion. Läsningen sker i skolan, d.v.s. inte hemma, så att läraren kan ha kontroll över träningen.

Syfte

Eleven ska få uppleva hur det känns att läsa lätt och säkert. Genom att läsa kombinationer från de första övningstillfällena får eleven träna läsning med bokstäver som eleven behärskar. Dessa språkljud-bokstavskopplingar upplevde ju eleven som säkra redan innan ominlärningsarbetet började, och eleven kommer därför kunna läsa kombinationerna utan problem.

Eleven ska få upprepade träning av vänster-högerriktningen. Kombinationerna är skrivna i spalt under varandra vilket gör att det blir en naturlig paus mellan varje kombination. Det innebär att eleven tränar vänster-högerriktningen om och om igen.

Omkastningar

För en elev som gör många omkastningar (t.ex. *vanka/vakna*) är det mycket viktigt att eleven inte börja läsa för tidigt. Istället har eleven nytta av att arbeta med avlyssningskrivning under extra lång tid innan läsning införs. Avlyssningskrivningen hjälper nämligen eleven att automatisera vänster-högerriktningen. När eleven får lyssna, artikulera, begrunda och sedan skriva kombinationer av språkljud vid många tillfällen, så vänjer sig eleven vid att den följd som ljuden hörs i alltid överensstämmer med bokstävernas sekvens från vänster till höger. På så sätt finns det möjlighet för en elev som gör omkastningar att bli av med de inarbetade felen.

Längre fram, när samtliga ljud-teckenförhållanden har automatiserats vid avlyssningskrivningen, kan eleven överföra kunnandet om vänster-högerriktningen till läsningen. Då finns det förutsättningar för att läsningen går lätt och bli rätt.

Se även exemplet "extra tydlig avlyssningskrivning" på s. 53.

7.7. Bokstäver i det grå fältet

	l	s	m	p	f	k	v	t	r	b	n	g	j	d	h
a													X		X
i											X		X		X
o			X										X		X
e													X		X
ö			X						X				X		X
å			X										X		X
y													X		X
ä											X		X		X
u													X		X

Det grå fältet

När eleven är säker på allt i det vita fältet är nästa steg det grå fältet, d.v.s. tvåljudskombinationer med *r, b, n, g, j, d, h*. De tränas med hjälp av övningar i *Vägledning i det praktiska metodarbetet* (se sidhänvisning i läsförslagen på s. 94).

Längre kombinationer

Därefter tränas stegvis

- fyringar med konsonant, vokal, konsonant, vokal
- treingar med två konsonanter i början
- fyringar med konsonantmöten

Det görs med hjälp av övningar i *Vägledning i det praktiska metodarbetet*. Om det behövs ytterligare övningar så finns det många att välja på i en bilaga till boken *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinlärning* (se läsförslag).

Läs mer!

Se läsförslag till kapitel 7.

7.8. Skrivandet förbereds indirekt

Skrivprocessens två delar

Skrivprocessen är nära besläktad med läsprocessen. Även skrivprocessen består av två delar, en teknisk del och en innehållsskapande del, och de är helt olika:

- I den skrivtekniska delen överför man språkljud till bokstäver från vänster till höger. Kontinuiteten innebär att det inte får bli mellanrum mellan bokstäverna i orden.
- Den innehållsskapande delen är kreativ till sin natur och har likartade erfarenhets- och kunskapsförutsättningar som läsförståelsen.

Utvecklar språklig medvetenhet

Arbetet med avlyssningskrivning och fri association som genomförs vid varje lektion innebär samtidigt att skrivandet förbereds indirekt innan den egentliga skrivträningen startar. Arbetet bidrar till att öka elevens språkliga medvetenhet och det är något som på sikt kommer att underlätta skrivandet.

Vid avlyssningskrivning utvecklar eleven alltmer sin språkljudsmedvetenhet och blir en uppmärksam lyssnare. Eleven får lättare att upptäcka språkliga detaljer, till exempel vokalskillnaden i ord som *sal* och *salt*. Avlyssningskrivningen leder till att den *fonologiska medvetenheten* ökar.

Vid fri association får eleven ökad ord- och begreppsförståelse och utvecklar sin *semantiska medvetenhet*. Eleven blir också känslig för meningsbyggnadens egenskaper och alltmer *syntaktiskt medveten*. Eleven lägger märke till ordens smådelar, bl.a. förstavelser, stam och ändelser, och utvecklar stegvis en *morfologisk medvetenhet*.

Vid fri association föreslår eleven ord och granskar dem, och upptäcker bl.a. ords valörer och olika användningssätt i språket. På så sätt utvecklar eleven också sin *pragmatiska medvetenhet*.

Språklig medvetenhet omfattar

- fonologisk medvetenhet
- semantisk medvetenhet
- syntaktisk medvetenhet
- morfologisk medvetenhet
- pragmatisk medvetenhet

8.

När

symbolfunktionen

är automatiserad

Detta kapitel beskriver arbetet med bl.a. läsning och skrivning, samt hur eleven med stöd av läraren upptäcker huvudprinciper för stavning av ord som inte stavas strikt ljudenligt.

8.1. Översikt över läsningen

Här följer en översikt över hur läsningen tränas i olika steg.

1. Eleven läser först kombinationerna från avlyssningsskrivningen *spaltvis* i sitt elevhäfte när boken är färdigutskrivnen.
2. Läraren använder kombinationerna som står i spalt i elevhäftet för att skapa ett nytt träningsmaterial. Läraren skriver istället kombinationerna så de står *radvis*, och eleven läser några rader i taget. Den första övningen är att läsa tvåingar. Om det går bra fortsätter man med treingar radvis.
Om det behövs mer träning så kan eleven även läsa kombinationerna (tvåingar och treingar) som finns i *Vägledning i det praktiska metodarbetet* (se läsförslag).
3. Efter att ha läst kombinationer radvis utan problem ett antal gånger är det dags för textläsning i Maja Wittings åtta läshäften (se läsförslag). Texterna innehåller endast ljudenligt stavade ord. De innebär därför ingen svårighet för eleven, som på så sätt får en lyckad läsoplevelse.
Det finns även enkla texter i pärmen *Bokstavsförslag och kopieringsmaterial*.

Tänk på!

Böckerna som eleven läser bör inte ha illustrationer utan istället ska eleven få möjlighet att skapa egna, inre bilder av innehållet.

Tidigare övningar fortsätter parallellt

Samtidigt som läsningen pågår så fortsätter arbetet med avlyssningskrivning och fri association parallellt.

8.2. Fri läsning och fritt skrivande

Läsa fritt

De första texterna som eleven har läst har varit enkla, främst bestått av ljudenliga ord samt haft raka, enkla meningar. När nya texter sedan introduceras är det viktigt att det även fortsättningsvis känns tryggt att läsa, och det ska bli rätt. Böckerna bör motsvara elevens intressen och utvecklingsnivå. Det är viktigt att eleven inte övergår till läsning för snabbt och börjar läsa i alla skolämnen, för då finns det risk att eleven faller tillbaka i sina gamla läsrutiner.

Flera förlag har specialiserat sig på böcker med läsvänlig text, t.ex. LL-förlaget, Hegas, Opal och Nypon förlag.

Skriva fritt

Ett fritt skrivande har förberetts vid fri association och inledningsvis har läraren skrivit allt. Ibland kan eleven också ha spelat in sitt berättande. När det fria skrivandet ska börja kan eleven succesivt överta skrivandet vid fri association.

Viktigt att ha lyssnat på böcker

En förutsättning för att eleven ska kunna utveckla en bra och effektiv självständig läsning och skrivning är att eleven haft god tillgång till inlästa böcker under den tid då eleven inte läst själv.

8.3. Läs- och skrivinläring ovanför den strikt ljudenliga nivån

I Wittingmetoden ska eleven *själv*, med stöd av läraren, upptäcka huvudprinciper för stavning av ord som inte stavas strikt ljudenligt. Det är alltså inte fråga om en ytlig och kortvarig kunskap utan istället ska eleven få djupa insikter gällande stavningen.

Förutsättningar

Innan arbetet startar ska följande förutsättningar vara uppfyllda. Eleven ska

- vara van att lyssna aktivt och kunna rikta uppmärksamhet mot språkljuds förhållande till bokstäver.
- kunna stava ljudenligt stavade ord.
- ha börjat läsa och skriva fritt. Eleven ska ha stött på texter där det finns ord som inte stavas ljudenligt.
- ha gjort övningar t.o.m. 1:840 s. 462 i *Vägledning i det praktiska metodarbetet*.

Sekvens utifrån svårighetsgrad

Arbetet sker steg för steg och startar försiktigt och på försök. Grunden är det som eleven behärskar, d.v.s. ljudenligt stavade ord. Därefter lägger eleven till *en* ny kunskap. Eleven ska få gott om tid och inte förrän eleven har befäst sina kunskaper är det dags för nästa steg i nedanstående svårighetssekvens.

1. C-ljudet
2. X-ljudet
3. Vidgade vokalvariationer, d.v.s. kort och lång vokal
4. Supradentaler, d.v.s. r-förbindelser i ord. Exempel: *garn, bord, fort*.
Obs, det kan finnas dialektala varianter och det uppmärksammas i Maja Wittings böcker.
5. Ng-ljud
6. Tj-ljud (med stavningen *tj, k, kj*)
7. J-ljud
8. Sj-ljud (med stavningen *sj, sk, skj, stj, ssj*)
9. Dubbelteckning
10. Å-ljud
11. Kort ä-ljud
12. Låneord (främst med sj-ljud)

Kommentar till sekvensordningen

Sekvensen börjar med det som är lättast, d.v.s. ord som stavas med c och x. Sedan kommer "vidgade vokalvariationer" vilket innebär att eleven lyssnar på och skriver ord med kort vokalljud, t.ex. *fisk, rund, häst*.

Att ng-ljudet kommer före tj-, j-, och sj-ljud beror på att regeln för ng-ljudet är lättast att upptäcka och formulera, och den har bara ett fåtal undantag.

Dubbelteckningsavsnittet kommer p.g.a. sin svårighetsgrad långt fram i sekvensen. Eleven ska både kunna uppfatta kort, betonat vokalljud och sedan höra om det kommer ett eller två konsonantljud efter det korta betonade vokalljudet.

Träningens upplägg

Övningarna finns i *Vägledning i det praktiska metodarbetet* (se läsförslag). En av övningarna är t.ex. att eleven

- läser en text där det ingår ett antal av ord av t.ex. ng-ljudet
- upptäcker och analyserar orden
- diskuterar sina fynd och drar slutsatser
- själv formulerar en princip.

Flera träningsätt parallellt

Samtidigt som arbetet med ljudstridig stavning pågår så fortsätter arbetet med avlyssningsskrivning och fri association parallellt. Det finns förslag på kombinationer för avlyssningsskrivning i *Vägledning i det praktiska metodarbetet* (se läsförslag).

Att övningar med avlyssningsskrivning och fri association fortsätter har flera syften. Dels är det viktigt att eleven behåller sin klara uppfattning om vokalljudets grundgestalt, för då blir det lättare att uppfatta när vokalljudet varierar.

Den andra anledningen är att om eleven enbart skulle ägna sig åt ljudstridig stavning skulle det bli alldeles för ansträngande och intensivt. Eleven behöver ibland paus från den nya träningen, och få befästa sina nya kunskaper, innan det är dags att gå vidare med nästa steg.

Läs mer!

Se läsförslag till kapitel 8.

9.

Nyinläring

Detta kapitel beskriver hur man använder Wittingmetoden för elever som ska börja lära sig läsa och skriva.

9.1. Wittingmetoden för nybörjare

Nyinlärning används för elever som ska börja sin läs- och skrivinlärning. Det är en noga genomtänkt metod, och det dröjer en tid innan bokstäver införs i undervisningen.

Först ska eleverna muntligt bygga en ordentlig grund som ger dem goda förutsättningar att lyckas med läsning och skrivning i ett längre perspektiv.

Elever som börjar skolan har olika förkunskaper, några läser bra redan vid skolstart, andra klarar att läsa lite grann och vissa elever läser inte alls. Wittingmetoden kan individanpassas så att den passar alla elever.

Klassrummet möbleras så att undervisningen kan ske både i helklass, mindre grupper eller enskilt.

Tänkvärt

Eleven ska inte bli beroende av yttre stöd och därför finns det inga bokstavstavlor med illustrationer i ett Wittingklassrum.

9.2. Förberedelsearbete

Förberedelsearbetet vid nyinläring innebär bl.a. att eleverna

- har självständighetsarbete
- utför språkutvecklande aktiviteter
- lyssnar på texter för att ta del av skriftspråket
- övar på att bli medvetna om språkljud

Självständighetsarbete

I självständighetsarbetet ska eleven arbeta med en aktivitet som eleven klarar att utföra självständigt, men inte är så bra på att aktiviteten förlorat sin dragningskraft. Arbetet ska kunna ske under tystnad och ge arbetsro.

Innan barnen börjar skolan har läraren ett enskilt samtal med varje barn och frågar bl.a. vad barnet tycker om att göra, och även klarar att utföra utan att behöva hjälp. Vanliga svar är t.ex. att lägga pussel, måla, bygga med lego och dessa aktiviteter kan bli deras första självständighetsarbeten när de börjar skolan. I klassrummet kommer det också att finnas många andra sorters material som gör att självständighetsarbetet kan vidareutvecklas utifrån elevens behov.

Självständighetsarbetet tränas dagligen och fortsätter även högre upp i skolåren. Då ändrar det ofta karaktär och det är vanligt att det blir mer ämnesinriktat.

Syftet med självständighetsarbetet

Det finns flera syften med självständighetsarbetet. Dels ska eleverna under skoldagen kunna arbeta självständigt vissa stunder. Under den tiden kan läraren ägna sig åt en annan elev som behöver extra hjälp.

Det främsta syftet med självständighetsarbete är att eleven ska lära sig ta ansvar för sitt lärande och självständigt kunna genomföra en uppgift. Med stöd av läraren börjar eleven reflektera över hur det känns att kunna/ännu inte kunna. När eleven vet hur det känns att kunna något riktigt bra får eleven en referenskänsla att utgå ifrån när det är dags att lära sig något nytt. Läraren och eleven har återkommande samtal om detta.

Språkutvecklande aktiviteter

Eleverna utför olika aktiviteter där alla sinnen används. Genom att sätta ord på sina iakttagelser och berätta om det upplevda, jämföra likheter och olikheter, resonera, illustrera och beskriva upplevelserna utvecklar eleverna realbegrepp. Det ger bättre förutsättningar att få djupa läsupplevelser än om man främst har verbalbegrepp.

Eleverna utför även bl.a. sorteringsövningar (vilket beskrivs på s. 25), och det leder till att ordförrådet och ordförståelsen ökar samt att begreppsuppfattningen stärks.

Lyssna på skriftspråket

Mycket tid ägnas åt att lyssna på högläsning och samtala om innehållet. På så sätt lär sig eleverna nya ord, får läsförståelse samt en känsla för skriftspråkets karaktär, och får även lättare att uttrycka sig och berätta.

Medveten om ljud

Eleverna får träna att bli observanta på olika ljud i omgivningen. De lyssnar på ljud i klassrummet, i matsalen, i skogen och hemma. De beskriver, härmar och framställer egna ljud. Att lyssna aktivt och medvetet på ljud är en förberedelse inför att bli språkljudsmedveten (se exempel på s. 46).

Medveten om språkljud

Eleverna övar på att bli uppmärksamma på språkljud med hjälp av olika övningar. Ofta övas språklekar redan i förskola och förskoleklass, men det bör även tränas i förberedelsearbetet i skolan.

Några exempel:

- Vad låter lika i följande ord? *ge/se/le rot/sot/fot*
- Hörs a-ljudet i *sal, bok, tomat*? Hörs m-ljudet i *lamm, vas, tumme*?
- Säg ord som börjar med e-ljudet! Säg ord som börjar med l-ljudet!

Artikulationen

I arbetet med att bli språkljudsmedveten är artikulationen viktig. Eleverna får artikulera tydligt och bl.a. känna efter var i munnen ett visst ljud bildas.

Fonologisk medvetenhet

Den som är fonologiskt medveten kan uppfatta det talade språkets ljudstruktur. Man kan t.ex. höra att ord som *kasta, kastell* och *kastrull* låter likadant i början, man kan säga ord som låter lika på slutet (d.v.s. rimmar) och man klarar att klappa stavelserna i ord samtidigt som man säger orden.

Fonemisk medvetenhet

Fonem = språkljud. Fonemisk medvetenhet är en underkategori till fonologisk medvetenhet. Den som är fonemiskt medveten kan uppmärksamma de enskilda språkljuden i det talade språket (t.ex. a-ljudet, m-ljudet.)

9.3. Den egentliga läs- och skrivinläringen

Ljudsagor

Maja Witting har skrivit en ljudsaga för varje språkljud i det svenska språket och arbetsgången beskrivs utförligt i *Vägledning i det praktiska metodarbetet*. Syftet med en ljudsaga är att eleverna ska uppmärksamma ett visst språkljud i den upplästa texten, och därefter lära sig symbolen för detta språkljud.

Övningen börjar med att läraren läser en ljudsaga där ett visst språkljud, t.ex. det långa a-ljudet, ingår i ett stort antal ord. Efter genomläsningen diskuterar man först sagans innehåll så det inte finns några oklarheter. Därefter ställer läraren en fråga som gör att eleverna blir observanta på sagans sista ord. Ordet slutar med det aktuella språkljudet, och blir på så sätt maximalt åtkomligt för eleverna.

Därefter läser läraren sagan ytterligare en gång, och denna gång ska eleverna helt bortse från berättelsens innehåll och istället fokusera på det aktuella språkljudet. Eleverna får i uppgift att försöka uppfatta, och t.ex. lägga en markör eller räcka upp handen, när det hörs ett ord där språkljudet ingår.

Därefter presenterar läraren språkljudets skrivna, textade symbol, d.v.s. bokstaven. Arbetet fortsätter sedan med ytterligare övningar som tränar kopplingen språkljud - bokstav, och allt är beskrivet i *Vägledning i det praktiska metodarbetet* (se läsförslag på s. 95).

Det kan vara en fördel att presentera ljudsagan i en mindre grupp elever första gången.

Tänk på!

Om en elev inte uppfattar språkljudet i ljudsagan så är det ett tecken på att eleven inte är fonemiskt medveten.

Symbolerna för språkljuden

Man använder små, textade bokstäver och säger aldrig bokstavsnamnen utan pratar enbart om l-ljud, a-ljud o.s.v. Inläringen startar med vokalerna, och det är det långa vokalljudet som tränas. Vokalerna lärs in en i taget i följande ordning: *a, i, o, e, ö, å, y, ä, u*. Obs, kunskapen om varje vokal ska vara befast innan man går vidare.

När samtliga vokaler är säkra tränas konsonanter i följande ordning: *l, s, m, p, f, k, v, t, r, b, n, g, j, d, h*. Motiveringen till ordningsföljden är att de som lärs in efter varandra ska skilja sig åt så mycket som möjligt både auditivt, artikulatoriskt, visuellt och motoriskt.

Mycket tid ägnas åt formandet av bokstäverna. Rörelsemönstren för alla bokstäverna finns beskrivna i Maja Wittings pärm *Bokstavsförlagor och kopieringsmaterial*.

Avlyssningsskrivning med vokalljud

När *två vokaler* är inlärd startar avlyssningsskrivning i grupp. Vid det första tillfället är det lagom med 3 - 4 elever, senare kan det gå bra att göra övningen i halvklass. Läraren står framför gruppen, sveper med blicken över eleverna för att få ögonkontakt, och säger t.ex. det långa a-ljudet. Eleverna lyssnar och säger sedan a-ljudet i kör. Därefter tänker alla på ljudet, skriver ner symbolen, och tittar upp på läraren när de är klara.

En del elever behöver träna vissa moment, t.ex. avlyssningsskrivning, enskilt. Därför möbleras klassrummet så att läraren kan sitta i lugn och ro i ett hörn mitt emot en eller några elever, medan övriga klassen har självständighetsarbete.

Sammanljudning

När eleverna har lärt sig *samtliga vokaler* samt den *första konsonanten (l)* börjar arbetet med sammanljudning. Läraren skriver kombinationen *a* och *l* med stort avstånd på tavlan. Läraren pekar på *a*. Hur låter ljudet? Sedan pekar läraren på *l*. Hur låter ljudet?

Övningen upprepas och den här gången ska eleverna hålla ut a-ljudet en lång stund. Läraren pekar på *a* och eleverna håller ut a-ljudet hela tiden medan läraren för fingret framåt till *l*. Då säger eleverna l-ljudet.

Läraren skriver *a* och *l* med något kortare avstånd och övningen upprepas. Övningen upprepas ytterligare ett antal gånger med allt mindre avstånd mellan *a* och *l*. Till sist säger eleverna a- ljudet och l-ljudet i en följd, d.v.s. läser *al*.

a

l

a

l

a

l

a

l

al

Avlyssningskrivning med tvåljudkombinationer

När alla vokaler och den första konsonanten (l) är inlärd startar avlyssningskrivning med tvåljudkombinationer. Längre fram utökas avlyssningskrivningen steg för steg med nya konsonantljud när de är inlärd.

Här följer ett exempel på övningar vid avlyssningskrivning. Övningarna görs uppdelat på flera tillfällen, i korta pass med bara några kombinationer åt gången.

1. **Vokalerna och l:** *al, il, ol, äl, el, öl, ul, ål, yl*
2. **Vokal och s:** *ös, ys, ås, us, is, äs, es, os, as*
3. Blanda 1 och 2
4. **Konsonanten först:** *le, lö, la, lu, lä, lo, li, ly, lå*
5. **Konsonanten först:** *så, su, sy, si, sa, sö, se, so, sä*
6. Blanda 4 och 5
7. Blanda 1 - 6. Det innebär ett övningsmaterial med 36 kombinationer.
8. När *m* är inlärd görs övningarna på motsvarande sätt.
9. Därefter införs *p*, sedan *f* o.s.v.

Längre fram görs avlyssningskrivning med konsonant + vokal + konsonant. Se *Vägledning i det praktiska metodarbetet*.

Fri association

Fri association är ett viktigt inslag vid nyinläring. Eleverna undersöker sina tvåljudkombinationer och ser om några av dem är riktiga ord, eller ingår i ord. De samlar orden i sin skrivbok, och bearbetar orden på olika sätt, t.ex. illustrerar, berättar, sjunger. Se kapitel 3.

Arbete med textegenskaper

Vid arbete med textegenskaper får eleverna upptäcka hur man använder stor bokstav och skiljetecken. Arbetet utgår från ett antal texter som finns i *Vägledning i det praktiska metodarbetet* (se läsförslag). Eleverna får också lära sig hur de stora bokstäverna skrivs.

Utveckla självständig läsning

När det är dags för läsning är eleverna väl förberedda. De har automatiserat symbolfunktionen, de har associerat fram ord och bearbetat dem, är vana vid ordböjningar och sammansättningar och har kännedom om texters egenskaper.

Elevernas första böcker är Maja Wittings åtta läshäften. Böckerna innehåller endast ljudenligt stavade ord och det finns inga illustrationer. Därefter fortsätter läsningen med andra böcker, tidningar, broschyrer m.m.

Självständigt skrivande

Det inledande muntliga arbetet har gett eleverna goda förutsättningar inför uppgiften att skriva egna texter. Eleverna har tränat att kommunicera, de har lyssnat på berättelser och de har även hittat på egna sagor och texter muntligt med läraren som sekreterare. Eleverna har fått ökad ord- och begreppsförståelse vid bl.a. fri association, och de har också fått viss känsla för språkets grammatiska struktur. Med hjälp av bl.a. avlyssningsskrivning har de blivit säkra på språkljuden. Eleverna har även tränat att forma bokstäver, och är medvetna om när man använder kommatecken och punkt. När det är dags för fri skrivning ska eleverna vara så väl förberedda att de kan skriva.

Ljudstridig stavning

Arbetet beskrivs utförligt i avsnitt 8.3.

Elever som läser vid skolstarten

De elever som kan läsa vid skolstarten får fortsätta utveckla sin läsförmåga, och det är t.ex. vanligt att de vill ha läsning som självständighetsarbete.

Det är viktigt att se till att eleverna inte har "luckor" som kan ge problem med läsning och skrivning senare i skolåren. De deltar t.ex. i avlyssningsskrivningen i grupp för att säkerställa att de automatiserar samtliga kopplingar språkljud-tecken. Eleverna får även träna att forma bokstäver, och eleverna deltar i arbetet med fri association.

Ibland har dessa elevers tidiga läsning skett på bekostnad av andra aktiviteter t.ex. skapande, och då kan de även behöva ägna viss tid åt sådana aktiviteter.

Läs mer!

Se läsförslag till kapitel 9.

9.4. Exempel på skillnader nyinläring/ominläring

Sammanljudning

- I nyinläring lär man ut sammanljudning så fort samtliga vokaler samt en konsonant är inlärd, och man arbetar sedan med sammanljudning och avlyssningskrivning parallellt. I ominläring dominerar avlyssningskrivning under en betydligt längre period. Sammanljudningen introduceras inte förrän sambandet språkljud-tecken, vänster-högerriktning och kontinuitet har automatiserats.

Fri association

- I ominläring används aldrig vokalerna *o*, *å*, *ä*, *e* vid fri association. I nyinläring används samtliga vokaler.

- I ominläring börjar kombinationerna som används i fri association alltid med en konsonant, eftersom det då oftast blir en lång vokal efteråt. I nyinläring går det bra att inleda med både vokal och konsonant.

- I ominläring används de innehållsneutrala språkstrukturerna endast i början av de föreslagna orden. Strukturen *ra* kan t.ex. leda till förslag som *ram*, *raka*, *ras*. I nyinläring kan strukturerna även finnas på andra platser i ord så ett tänkbart förslag är t.ex. *karamell*.

10.

Svenska som nytt språk

Detta kapitel beskriver hur man använder Wittingmetoden för elever som har ett annat förstaspråk än svenska.

10.1. En väg till det svenska tal- och skriftspråket

Svenska som nytt språk kan användas både för personer som redan har haft läs- och skrivinlärning på ett annat språk och för analfabeter. Svenska som nytt språk är en modifierad form av nyinlärning.

Det är bra om Wittingläraren har ett nära samarbete med tolk, modersmåls lärare, talpedagog och psykolog.

Träna muntligt innan skriften införs

Innan eleven börjar läsa och skriva på svenska bör eleven ha en grundläggande förmåga att kommunicera på svenska. Träningen bör så långt som möjligt vara multisensorisk och bygga på elevens egna erfarenheter och upplevelser. Kommunikationen kan gärna anknyta till vardagslivet och t.ex. innehålla ord och fraser som rör familj, bostad, skola och fritid.

Det är bra om eleven med hjälp av talspråket även blir medveten om det svenska språkets grammatiska struktur, samt får öva att lyssna på betoning i ord och fraser och härma språkets rytm och melodi.

Reflektera över lärandet

Eleven har stor nytta av att kunna reflektera över hur inlärning går till, och lära sig bedöma om ett moment känns helt säkert eller om det behöver tränas mer. Se övningen "Reflektion om inlärning" på s. 27.

Lyssningsövningar

Ett första steg innan man tränar språkljuden är att lyssna på ljud som finns i omgivningen; fläktar som susar, nycklar som skramlar o.s.v. Se exempel på s. 46.

De svenska språkljuden

Eleven ska bli medveten om hur de olika svenska språkljuden låter och uttalas innan bokstäver introduceras. Språkljuden presenteras ett i taget av läraren som också beskriver hur de ligger i talapparaten.

Vokalljud

Vokalerna lärs ut som unika ljud, d.v.s. man jämför inte med vokalljud i elevens språk. Man tränar det långa vokalljudet, och vokalerna lärs ut i följande ordning:

a, i, o, ä, y, e, ö, å, u

Man ska sträva efter att få med de svenska vokalljuden så tidigt som möjligt. De svenska vokalljuden upplevs ofta som speciellt svåra, eftersom de flesta språk inte har lika många vokaler som svenskan.

Konsonantljud

När det gäller konsonanter följer man den ordning som används i nyinläringen, se s. 69.

Undantag: För en elev som har läs- och skrivsvårigheter inleds träningen med de vokal- och konsonantljud som eleven upplevde som säkra i analyssamtalet. Om eleven upplever en vokal och en konsonant som likvärdiga så tränar man vokalen först.

Träna språkljuden

Här följer exempel på träning.

- Eleven får lyssna på olika ord och avgöra hur många olika språkljud som hörs i varje ord. Syftet är att göra eleven uppmärksam på språkljud, så orden kan vara både på svenska och på andra språk.
- Nästa steg kan vara att träna ett visst svenskt vokalljud. Läraren presenterar t.ex. det långa a-ljudet med tydlig artikulation, och beskriver var ljudet bildas i munnen, hur tungan och läpparna formas och var hakan placeras m.m. Eleven följer instruktionen och säger ljudet.
- Eleven lyssnar och upprepar när läraren säger olika ord där a-ljudet ingår. Orden bör finnas i elevens ordförråd, vara enstaviga och ha lång vokal t.ex. *sa*, *mat*, *rak*. Läraren kan också säga diverse blandade ord och eleven får markera när det kommer ett ord som innehåller a-ljudet.
- Eleven får i uppgift att själv försöka hitta ord i vardagen som innehåller det långa a-ljudet.
- De ord som eleven har samlat kan användas för att göra muntliga meningar.
- Slutligen skapar eleven en muntlig a-saga. Läraren är sekreterare och skriver.
- De ord och meningar som används i övningarna kan även spelas in så att eleven kan lyssna hemma.

Tänkvärt

Den extra tid som läggs ner på att först träna språket muntligt vinns tillbaka när eleven börjar läsa och skriva.

Symbolen införs

Först när eleven är helt säker på ett visst svenskt språkljud, t.ex. a-ljudet, presenterar läraren symbolen d.v.s. bokstaven a. Man använder små, textade bokstäver.

Det är viktigt att bokstäverna som eleven skriver är så tydliga att de inte kan förväxlas. Vid behov kan man träna formandet av bokstäver med hjälp av rörelsemönstren som finns beskrivna i Maja Wittings pärm *Bokstavsförlagor och kopieringsmaterial*.

Övriga språkljud presenteras sedan ett i taget på samma sätt d.v.s. först språkljudet och därefter symbolen.

Avlyssningskrivning

När eleven är säker på två vokalljud och deras resp. symbol införs avlyssningskrivning (se kapitel 2). Den första tiden är det övningar med enstaka språkljud och så småningom tvåljudskombinationer med en vokal + en konsonant.

Avlyssningskrivningen har flera fördelar:

- Eleven lär sig artikulera de svenska språkljuden.
- Den svenska språkstrukturen blir tydlig för eleven.
- Eleven får en säkerhet i att tyda svenska språkljud till bokstäver, i riktning från vänster till höger, och i en kontinuerlig följd. Det lägger grunden för en framgångsrik läs- och skrivutveckling.

Utökad avlyssningskrivning

Längre fram blir det dags för avlyssningskrivning med tre- och fyrljudskombinationer av språkljud, och därefter avlyssningskrivning med ord och fraser där språkljuden ingår.

Fri association

När eleven har byggt upp ett tillräckligt stort svenskt begrepps- och ordförråd kan arbetet med fri association introduceras (se kapitel 3).

Lyssna på inläst litteratur

Genom att lyssna på ljudböcker kan eleven ta del av skriftspråkets uttryckssätt.

Läsa och skriva

Läsningen inleds när eleven blivit helt säker på symbolfunktionen d.v.s.

- kopplingen språkljud-bokstäver
- skrivriktningen från vänster till höger
- kontinuitet

Först läser eleven de kombinationer som har använts i avlyssningskrivningen, och nästa steg är att läsa lättillgängliga texter. De ljudsagor som eleven har skapat, och som läraren skrev ner, kan vara en del av textmaterialet. Eleven kan också läsa t.ex. lokaltidningar, lättlästa böcker m.m.

Avlyssningskrivningen fortsätter parallellt med att läsning och skrivning utvecklas alltmer.

Läs mer!

Se läsförslag till kapitel 10.

11.

Teori, praktik och forskning

Detta kapitel innehåller flera delar:

- Maja Wittings syn på läs- och skrivsvårigheter*
- Betydelsen av ett medvetet metodval*
- Akademiska avhandlingar*
- Forskning inom läs- och skrivområdet*
- Wittingföreningen*
- Tidskriften Metodkontakt*
- Kurser*
- Projekt med ominläring vid universitet*

11.1. Maja Wittings syn på läs- och skrivsvårigheter

Maja Witting hade ursprungligen ingen tanke på att ta fram en läs- och skrivinlärningsmetod, men hon kom ändå att arbeta mycket systematiskt för att förstå hur hon skulle kunna hjälpa sina elever. Hon skapade hypoteser och testade dem tillsammans med eleverna, och dokumenterade arbetet efter varje lektion. Hennes analyser av materialet ledde till nya hypoteser och hon fortsatte att varva teoriutveckling med praktiskt arbete i över tio år.

Metoden växte alltså fram i ett samspel mellan praktik och hennes reflektioner rörande

- språklig medvetenhet
- språkljudsanalys
- läs- och skrivprocessernas olika delar
- inlärningsansvar (metakognition)

Maja Witting drog följande slutsatser gällande läs- och skrivsvårigheter:

- Grundproblemet är symbolfunktionssvårigheter, d.v.s. eleven klarar inte av förhållandet mellan språkljud och bokstäver, läs- och skrivriktningen och kontinuiteten.
- Eleven har missat delar av symbolfunktionen, eller fått så vag uppfattning att den aldrig blivit automatiserad.
- Symbolfunktionssvårigheterna kan i sin tur medföra problem med läsförståelse, läshastighet, stavning och förmåga att uttrycka sig i skrift. Ytterligare följdverkningar kan t.ex. vara känslor av misslyckanden och vantrivsel, låg självkänsla, skolkning.
- Grundproblemen vid läs- och skrivsvårigheter har vanligtvis uppstått i samband med den första läs- och skrivundervisningen. Det rör sig mestadels om ett samspel mellan en dold eller uppenbar, tillfällig eller mer bestående svaghet hos eleven och en motsvarande svaghet hos skolan.
- Läs- och skrivsvårigheter kan övervinnas med hjälp av ominläring.

11.2. Betydelsen av ett medvetet metodval

För att ominlärningsarbetet ska lyckas är det viktigt att läraren är insatt i Wittingmetoden och även gör ett aktivt och medvetet metodval. Om man inte känner sig tilltalad av alla inslagen i metoden så finns det risk att man gör avkall på vissa viktiga metodprinciper.

Man kanske t.ex. avstår från analyssamtalet, man kanske förminskar elevansvaret eller utesluter fri association och gör enbart avlyssningsskrivning. Då får eleven visserligen träning i ljud-teckensambandet, men man bör vara medveten om att man inte arbetar enligt Wittingmetodens principer och att man därför inte kan förvänta sig ominläringens alla positiva effekter.

Wittingmetoden är en läs- och skrivinlärningsmetod som utvecklar elevens

- språkliga medvetenhet (fonologisk, semantisk, syntaktisk, morfologisk och pragmatisk medvetenhet)
- medvetenhet om språkljud (fonemisk medvetenhet)
- säkerhet gällande kopplingen språkljud (fonem)-bokstäver (grafem)
- vänster-högerriktning vid läsning och skrivning
- kontinuitet vid läsning och skrivning
- ord- och begreppsförståelse
- läsförståelse
- skrivförmåga
- artikulation
- självkänsla
- ansvarskänsla
- förmåga att lyssna
- koncentrationsförmåga
- intresse för språket

11.3. Akademiska avhandlingar

Wittingmetoden har uppmärksammats i tre akademiska avhandlingar:

- Anita Hjalmes avhandling *"Kan man bli klok på läsdebatten? Analys av en pedagogisk kontrovers"* utkom 1999. Där granskar Anita Hjalme den läsdebatt som ägde rum i Sverige på 1970- och 1980-talet och visar bl.a. hur Wittingmetoden drogs in i debatten.
- Per Fröjds avhandling *"Att läsa och förstå svenska"* publicerades 2005. I avhandlingen granskar Per Fröjd Wittingmetoden i ljuset av aktuell språkvetenskaplig forskning, och för bl.a. ett resonemang kring de innehållsneutrala språkstrukturerna.
- Ann-Katrin Swärds avhandling *"Att säkerställa skriftspråklighet genom medveten arrangering. Wittingmetodens tillämpning i några olika lärandemiljöer"* kom 2008. I avhandlingen granskar och analyserar Ann-Katrin Swärd arbetet med Wittingmetoden i lågstadiet, mellanstadiet, högstadiet och gymnasieskolan.

11.4. Forskning inom läs- och skrivområdet

Detta avsnitt tar upp två stora kartläggningar av svenska och internationella forskningsresultat som publicerats under senare tid inom området läs- och skriv. I båda kartläggningarna finns det starkt stöd för många av inslagen i Wittingmetoden.

2014 publicerades *Statens beredning för medicinsk och social utvärdering* (SBU) sin dyslexirapport, och 2015 publicerades Vetenskapsrådets kunskapsöversikt. Båda kartläggningarna utgick från läsmodellen *The Simple View of Reading*.

The Simple View of Reading

The Simple View of Reading är en läsmodell som på ett förenklat sätt beskriver läsning som produkten av ordavkodning och språkförståelse, d.v.s. *Läsning = Avkodning x Språklig förståelse*. Läsmodellen formulerades av Gough & Tunmer 1986.

SBU:s dyslexirapport

I rapporten "Dyslexi hos barn och ungdomar" redovisar SBU bl.a. vilka insatser för barn och unga med dyslexi som har vetenskapligt stöd. Vid granskningen utgick SBU från följande dyslexidefinition av Høien & Lundberg:

Høien & Lundbergs definition av dyslexi

Dyslexi är en svikt i vissa språkliga funktioner, särskilt de fonologiska (fonologi avser språkets ljudmässiga form), som är viktiga för att kunna utnyttja skriftens principer för kodning av språket. Svikten ger sig först och främst tillkänna som svårigheter att uppnå en automatiserad ordavkodning vid läsning. Men den kommer också tydligt fram genom dålig stavning.

Sekundära konsekvenser kan innefatta svårigheter med läsförståelse och begränsad läserfarenhet, vilket kan hämma tillväxten av ordförråd och kunskap om omvärlden. Den dyslektiska svikten går i regel igen i släkten och man har anledning att anta en genetisk disposition som kan medföra neurobiologiska avvikelser.

Karaktäristiskt för dyslexi är att svikten är varaktig och svårbehandlad. Även om läsningen efterhand kan bli acceptabel, kvarstår oftast stavningsproblemen. Vid en mer grundläggande kartläggning av fonologisk förmåga finner man att svagheter på detta område ofta kvarstår upp i vuxen ålder.

SBU:s slutsatser

Efter att ha gått igenom ett stort antal internationella vetenskapliga studier konstaterade SBU bl.a. att följande har stöd i forskningen:

Om barn med dyslexi får öva kopplingen mellan språkljud (fonem) och bokstäver (grafem) på ett strukturerat sätt, förbättras deras läsförmåga, stavning, läsförståelse, läshastighet och förmåga att uppmärksamma språkets ljudmässiga uppbyggnad (fonologisk medvetenhet).

Vetenskapsrådets kunskapsöversikt

I Vetenskapsrådets rapport *Kunskapsöversikt om läs- och skrivundervisning för yngre elever* redovisas en kartläggning av svenska och internationella forskningsresultat utifrån en genomgång av ca 70 meta-analyser och systematiska översikter med tillsammans 4000 ingående studier.

Rapportens slutsatser är bl.a. följande:

- Kartläggningen visar att utveckling av fonologisk medvetenhet kan påverkas genom pedagogiska insatser och att sådan verksamhet ger positiva effekter på läsutvecklingen under de första skolåren.
- Resultaten tyder på att träning i fonologisk medvetenhet har störst effekt när övningarna är explicita och när fokus ligger på fonemnivå.
- Unga elever i risk för svårigheter bör ges explicit och systematisk undervisning om fonologisk medvetenhet och bokstav-ljudkopplingar. En-till-en-interventioner kan leda till förbättrade läsresultat för många elever som annars riskerar att få lässvårigheter och misslyckas i skolan.

11.5. Wittingföreningen

Wittingföreningen är en ideell förening som bildades 2005. Föreningen sprider information om Wittingmetoden, anordnar utbildningar och upprätthåller kontaktnät bland aktiva. En viktig uppgift för föreningen är att värna om att Wittingmetodens utveckling sker i enlighet med Maja Wittings teorier och arbetssätt.

På Wittingföreningens hemsida finns det information om Wittingmetoden. Det går bl.a. att ladda ner tidskriften Metodkontakt (se avsnitt 11.6). På hemsidan går det också att teckna medlemskap i Wittingföreningen.

Wittingföreningen

www.wittingforeningen.se

11.6. Tidskriften Metodkontakt

Artiklar om Wittingmetoden

Metodkontakt. Kvartalsblad för information och fortbildning, gavs ut av Ekelunds förlag 1987-2003. Trots att det har gått ett antal år sedan artiklarna skrevs så är de fortfarande aktuella, och de är en värdefull kunskapskälla för den som vill veta mer om Wittingmetoden.

Artiklar av bl.a. lärare och elever

Artiklarna i *Metodkontakt* belyser hur Wittingmetoden används i olika skolformer; grundskola, gymnasieskola, särvtux, komvux, högskola och universitet. Det finns artiklar med allmän/teoribaserad information, och en del av artiklarna är skrivna av Maja Witting. *Metodkontakt* innehåller även många artiklar där lärare beskriver sitt arbete med Wittingmetoden. Arbetet rör både nyinläring, ominläring och svenska som nytt språk.

Vissa artiklar är skrivna av elever i grund-, gymnasie- och högskola. De berättar om sin skolgång, sina upplevelser av att ha läs- och skrivsvårigheter och hur arbetet med ominläring har påverkat deras liv.

Metodkontakt går att ladda ner på www.wittingforeningen.se

Matematiksvårigheter

Wittingmetoden är en läs- och skrivinlärningsmetod som också kan inspirera till liknande arbetssätt för att hjälpa elever som har matematiksvårigheter. Det beskrivs i en artikel av Noomi Sjöstedt i Svenska Dyslexiföreningens tidskrift, se läsförslag.

11.7. Kurser i Wittingmetoden

På 1980-talet startades det kurser i Wittingmetoden och de leddes oftast av Maja Witting i samarbete med Anita Hjalme. Maja Witting kallade ursprungligen sin metod för den *psykologiska metoden*, men det blev med tiden allt vanligare att kalla den för *Maja Wittings metod* och till sist fick den namnet *Wittingmetoden*.

Det har även anordnats Wittingkurser vid universitet. På 1980-talet anordnade Uppsala universitet en fempoängskurs (motsvarande 7,5 hp) i Wittingmetodik, och på 1990-talet hade Linköpings universitet en fortsättningskurs på fem poäng (7,5 hp).

Aktuella kurser

Wittingföreningen har ordnat Wittingkurser sedan 2005, först på folkhögskolor i Hampnäs samt i Forsa, och numera anordnar föreningen digitala kurser. Mer information finns på www.wittingforeningen.se.

Från 2014 och framåt har Susanne af Sandeberg anordnat kurser i Wittingmetoden i Stockholm. Mer information finns på www.wittingbok.se.

11.8. Tankeväckande universitetsprojekt från 1990-talet

Maja Witting var delaktig i projekt med ominläring vid Uppsala universitet och Linköpings universitet på 80- och 90-talet. Trots att det har gått många år sedan dess är projekten fortfarande intressanta att ta del av, de ger kunskap om Wittingmetoden och väcker även tankar kring insatser för yngre elever. Projekten finns redovisade i två rapporter och två artiklar. Här följer en kort sammanfattning av projekten.

Studenternas beskrivning

Studenter med läs- och skrivsvårigheter erbjöds ett inledande analyssamtal, och fick därefter ta ställning till om de ville få ominläring med Wittingmetoden. Vid analyssamtalen framkom det bl.a. att många av studenterna läste långsamt, tappade ändelser, hoppade över småord, gissade, missförstod innehållet.

Kommentarer från studenterna

- *Jag förväxlar bokstäver. Är osäker på b och d.*
- *När jag skriver kan jag inte få med det jag tänker.*
- *På lågstadiet grundlades tidigt den osäkerhet som sedan ständigt blev ens följeslagare genom livet.*
- *Jag läser med pauser i orden och mellan orden. Jag får inget sammanhang.*
- *När jag vet att jag tappar bort en del i orden i det jag läser, vågar jag inte diskutera med andra.*
- *Jag läste hårt. Jag läste alltid. Hade ingen fritid.*
- *Jag hade fått bevis på min egen okunnighet, ständiga bevis på att jag var dålig... Jag var aldrig, aldrig bra på någonting. Här föds en ensamvarg.*
- *Otäckt att läsa. Vill aldrig läsa högt. Betonar fel, för jag vågar inte läsa. Blir löjligt att lyssna på. Rädd för att bli utskrattad.*
- *Ända fram till sista tentan i grundkursen klarade jag mig. Jag skrev av och lärde mig utantill. Men nu räckte det inte att kunna utantill vad som stod i böckerna. När jag märkte att det blev för svårt, fick jag panik.*

Kompensation

Studenterna berättade att de under sin skolgång använde olika sätt att kompensera för sina svårigheter och t.ex. spelade in lektioner, lyssnade på inlästa böcker, fick muntliga prov och förlängd skrivtid.

Kommentarer från studenterna

- *I skolan kunde jag räkna ut vad frågorna gällde.*
- *Jag försökte bli bra i ett fackämne. Sen skrev jag bara korta meningar, nästan bara subjekt och predikat. Mycket torftigt, men jag fick inga meningsbyggnadsfel och fick hyggligt betyg på uppsatsen för fackinnehållet var inte dåligt.*
- *Jag tittar noga på tabeller och diagram och då slipper jag läsa flera sidor. Bilder ger också bra information.*
- *Har lyssnat och lärt mig utantill. Minns bra vad läraren säger.*
- *Jag skrev av texten ord för ord, sida upp och sida ner och gjorde det så många gånger så att jag kunde skriva den utantill. Men det hände att jag skrev min utanläxa som svar på fel fråga. Då trodde läraren att jag hade varit nervös och lite förvirrad, så det hände att jag blev godkänd.*

Slutsatser efter analyssamtalen

Maja Witting drog slutsatsen att studenterna hade samma grundproblem som elever i lägre åldrar, d.v.s. de behärskade inte symbolfunktionen på grundläggande nivå.

Det yttrade sig som

- förväxlingar, t.ex. *mos/nos*. Samtliga studenter gjorde denna typ av fel.
- omkastningar, t.ex. *spraka/sparka*. Ungefär hälften av studenterna gjorde omkastningar.
- kontinuitetsbrott, t.ex. *vårsång/vår sång*. För några av studenterna var kontinuiteten vid läsningen ett problem eftersom ministopp bröt sönder helheten.

Dessa fel grundar sig i osäkerhet gällande

- kopplingen språkljud - bokstäver
- vänster-högerriktning
- kontinuitet

Sådana grundproblem leder sedan till låg läshastighet, bristfällig läsförståelse och svårigheter vid skrivande. Även små fel ger stora konsekvenser för läsförståelsen t.ex. om man läser fel i ord som *skval /skalv, värre /färre, ingen /igen*.

Ominläringens mål

Med hjälp av Wittingmetodens ominläring skulle studenterna ges tillfälle att förvärva en ny läs- och skrivstrategi istället för den som inte fungerade. Studenterna skulle få möjlighet att lära om, d.v.s. att övervinna sina läs- och skrivsvårigheter.

Studenternas ominläring

Två av de studerande saknade fonologisk medvetenhet, och båda hade också kort auditiv minnesvidd. För dem inleddes övningarna med att uppfatta språkljud. Genom träningen förvärvade de en auditiv minnesvidd som till en början sträckte sig över ett enda språkljud. Den utvidgades sedan genom övning, och steg för steg erövrade de alla språkljud i det svenska språket. Detta var något som inte kunde forceras fram utan måste få ta den tid som varje student behövde.

Vissa studenter blandade ihop bokstavsnamn och bokstavsljud, och några saknade en säker och medveten uppfattning om att de ägde språkljud i sitt eget talade språk. De använde sig istället av minnesknep för att minnas bokstavsljuden. De kunde t.ex. behöva tänka på bilden av en *lampa* för att komma ihåg *l*-ljudet, *yx*a för *y*-ljudet, *sotare* för *s*-ljudet, *apa* för *a*-ljudet, namnet *Karin* för *k*-ljudet och *Åke* för *å*-ljudet. Det gjorde att läsningen blev både tidskrävande och mödosam.

Kommentarer från studenterna

- *Det tar tid för jag måste tänka på äpplet först och sen på hur ä ser ut. Det är samma med ö. Då måste jag tänka på ödlan.*

- *Har inte förstått vad det är för fel att skriva t när du säger te. T är ju te.*

Tre studenter hade ett annat förstaspråk än svenska och för dem var de centrala problemen förknippade med att de inte hade fått grepp om svenska språkets ljudsystem. Övningarna inleddes med att uppfatta och artikulera svenska språkljuds karakteristiska drag.

Resultat

De 23 studenter som genomförde ominläringen nådde automatisering av symbolfunktionen och blev av med grundproblemen förväxlingar, omkastningar och kontinuitet. Studenterna förvärvade en läs- och skrivskicklighet som radikalt förändrade deras situation. De klarade att fullfölja studier och kunde gå ut i arbetslivet som t.ex. utredare, lärare, präst, ekonom d.v.s. yrken som kräver offentligt skrivande.

Kommentarer från studenterna

- *Nu läser jag inte fort eller rätt utan fort och rätt. Och så förstår jag innehållet.*
- *Förr kastade jag mig in i texterna och gissade så gott det gick. Nu får jag med ändelser och allt i rätt ordning.*
- *Jag har fått flyt och spänst i läsningen. Inga upphakningar och borttappade småord.*
- *Det går så lätt och blir ändå rätt, en svindelkänsla.*
- *Med ökad koncentrationsförmåga fick jag bland annat en annan ansats i mitt sätt att prata.*
- *Ibland blir jag orolig för att jag har läst fel för jag var så van att det alltid blev fel. Men när jag kollar så är det rätt.*
- *Jag fick bättre självförtroende och det gjorde hela mitt liv mycket lättare.*
- *Texterna har också fått nytt innehåll, och det är det innehåll som författaren skrev, men som jag inte sett tidigare.*
- *Glädjen över att kunna uttrycka sig i skrift utan några hinder är underbar.*

Tidsåtgång

Beträffande tidsåtgången skriver Maja Witting: "Totaltiden för själva ominlärningsarbetet varierade mellan 2 ½ år och 3 år, med cirka 3 lektioner per vecka i 40 veckor per år. Den längre perioden har krävts för de studerande som saknat fonologisk medvetenhet och därför måst inleda sitt arbete med att förvärva språkljudsoplevelser.

Den del av tiden som åtgått till det grundläggande arbetet med att automatisera symbolfunktionen utgör mellan hälften och tre fjärdedelar av totaltiden. Denna stora tidsåtgång beror framför allt på att den korrekta relationen mellan språkljud och

bokstäver liksom läsriktningen först ska inarbetas och automatiseras.

Automatiseringsarbetet tar i själva verket längre tid än inarbetandet av korrekta förhållanden mellan språkljud och bokstäver och av vänster-högerriktningen.

Under resten av tiden har tyngdpunkten i arbetet legat på textläsning och skapande av egen text och i det sammanhanget har stavningsprinciper och grammatiska principer behandlats.”

Ominläring i grundskolan

Maja Witting ansåg att det stora problemet för studenterna egentligen inte var att lära sig läsa och skriva korrekt, utan det svåra var att ta igen tillräckligt mycket av all den lästräning som den skicklige läsaren fått under alla år.

För studenterna i projektet var ominläringen avgörande, och det var även viktigt för samhället att ta tillvara deras kapacitet. Men universiteten ska egentligen inte behöva erbjuda ominläring. Elever ska inte utsättas för årtal av misslyckanden p.g.a. läs- och skrivsvårigheter, och de ska inte behöva vänta tills de blir vuxna innan de får hjälp.

Maja Wittings slutsats blev: Det är grundskolans uppgift att lära elever läsa och skriva. Elever som har läs- och skrivsvårigheter bör erbjudas ominläring i grundskolan. Ju tidigare ominläring sätts in desto lättare och fortare går det.

*Elever som har läs- och skrivsvårigheter bör
erjudas ominläring i grundskolan.
Ju tidigare ominläring sätts in desto
lättare och fortare går det.*

Litteratur

Läsförslag

I denna lista finns förslag på ytterligare läsning efter varje avsnitt i boken. De fullständiga uppgifterna för Maja Wittings böcker finns på s. 96.

1.1. Kort beskrivning av Wittingmetoden

- *Ominläring* - ett sätt att övervinna läs- och skrivsvårigheter. Skriften återger en föreläsning där Maja Witting beskriver ominläring.

1.2. Hur Wittingmetoden växte fram

- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring* s. 11-43
- *Wittingmetodens idébakgrund* s. 11-22, 63-66

2.1. Avlyssningskrivning tränar tekniken

- *Vägledning i det praktiska metodarbetet* s. 309-311
- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring* s. 100-104
- *Wittingmetodens idébakgrund* s. 66-69

3.1. Fri association tränar förståelse/innehållsskapande

- *Vägledning i det praktiska metodarbetet* s. 314-316
- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring* s. 104-107
- *Wittingmetodens idébakgrund* s. 23-27, 69-71
- Kombinationer som är lämpliga för fri association finns i *Vägledning i det praktiska metodarbetet* s. 320 samt i *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring*, bilaga 2. Obs, i den första upplagan av boken är det bilaga 3.

3.2. En annan övning: Sortering

- *Före läs- och skrivinläringen* s. 32-38

4.1. Det värdefulla elevansvaret

- *Vägledning i det praktiska metodarbetet* s. 464-467
- *Wittingmetodens idébakgrund* s. 29-30, 55-59, 71-73
- *Grundelement i Wittingmetoden* s. 21-22, 27-29, 33-35

5.1. Förberedelser inför analyssamtalet

- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring* s. 91-93
- *Vägledning i det praktiska metodarbetet* s. 308-309
- *Wittingmetodens idébakgrund* s. 46-48

5.2. Analyssamtalet startar

- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring* s. 93-98
Principer för hur man konstruerar ett analysprogram. Bilaga 1, s.119

6.1. Startpunkter

- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinlärning* s. 98-99
- *Vägledning i det praktiska metodarbetet* s. 311-314
- *Wittingmetodens idébakgrund* s. 49-50

7.2. Exempel på inledande lektioner

- *Före läs- och skrivinlärningen* s. 46-49
- *Bokstavsförslagor och kopieringsmaterial*

7.4. Extra träning av osäkert språkljud

- *Wittingmetodens idébakgrund* s. 60-62
- *Ominlärning och fonologisk medvetenhet*, Artikel av Christina Bergum, Metodkontakt 1992:2 s. 2-12

7.5. Träningen utökas med en osäker bokstav

- När eleven behärskar alla tvåingarna i det vita fältet är det dags för treingar med dessa bokstäver. Då följer man övning 1:301 s. 372 t.o.m. övning 1:323 i *Vägledning i det praktiska metodarbetet*.

7.7. Bokstäver i det grå fältet

- Tvåljudskombinationer med *r, b, n, g, j, d, h* tränas stegvis genom att man följer övning 1:325 s. 376 t.o.m. 1:461 s. 399 i *Vägledning i det praktiska metodarbetet*.
- Längre kombinationer tränas genom att man följer övning 1:463 s. 399 t.o.m. 1:840 s. 462 i *Vägledning i det praktiska metodarbetet*.
- Om det behövs fler övningar så finns det många att välja på i bilaga 3 till boken *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinlärning*. Obs, i den första upplagan av boken är det bilaga 4.

8.1. Översikt över läsningen

- *Vägledning i det praktiska metodarbetet*. s. 316-318
- Extra lästräning med tvåingar och treingar finns på s. 228-229 i *Vägledning i det praktiska metodarbetet*.
- *Bokstavsförslagor och kopieringsmaterial*
- *Läshäften*, 8 st

8.2. Fri läsning och fritt skrivande

- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinlärning* s. 108-109

8.3. Läs- och skrivinlärningen ovanför den strikt ljudenliga nivån

- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinlärning* s. 109-110
- *Vägledning i det praktiska metodarbetet* s. 211-225, s. 463
- *Wittingmetodens idébakgrund* s. 27-28, 54, 77-84
- Övningarna börjar med 2.1 s. 231 i *Vägledning i det praktiska metodarbetet* och

fortsätter t.o.m. s.305. Det finns även extra övningar på s. 468-483.

- Det finns förslag på kombinationer för avlyssningskrivning på s. 228-229, och övningar för fri association på s. 320 i *Vägledning i det praktiska metodarbetet*.

9.1. Wittingmetoden för nybörjare

- *Före läs- och skrivinläringen*. Hela boken.

9.2 Förberedelsearbete

- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring* s. 47-53

- *Vägledning i det praktiska metodarbetet* s. 8-17

- *Wittingmetodens idébakgrund* s. 34-39

9.3. Den egentliga läs- och skrivinläringen

- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring* s. 53-72

- *Vägledning i det praktiska metodarbetet* s. 17-31, 226-227. Ljudsagor fr.o.m. s. 37.

- *Wittingmetodens idébakgrund* s. 39-45

- *Bokstavs förlagor och kopieringsmaterial*

- *Läshäften*, 8 st.

10.1. Svenska som nytt språk

- *Svenska som nytt språk att lära sig läs och skriva*. Hela boken.

- *Bokstavs förlagor och kopieringsmaterial*

11.1. Maja Wittings syn på läs- och skrivsvårigheter

- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring* s. 73 - 90

- *Wittingmetodens idébakgrund* s. 30 - 32, 48, 74 – 76

11.2. Betydelsen av ett medvetet metodval

- *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring* s. 111 – 116

11.4. Forskning inom läs- och skrivsvårigheter

- SBU (2014). *Dyslexi hos barn och ungdomar – tester och insatser. En systematisk litteraturöversikt*. SBU-rapport nr 225. Statens beredning för medicinsk utvärdering.

- Taube, K., Fredriksson, U. & Olofsson, Å. (2015). *Kunskapsöversikt om läs- och skrivundervisning för yngre elever*. Delrapport från SKOLFORSK-projektet.

Vetenskapsrådet.

- Hjalme, A. (2016). *Wittingmetodens erfarenhetskunskap relaterad till Vetenskapsrådets kunskapsöversikt*. www.wittingforeningen.se.

11.6. Tidskriften Metodkontakt

- Artiklar ur Metodkontakt finns på www.wittingforeningen.se.

- Sjöstedt, N. (2016). Elevansvar och vägar till de fyra räknesätten. *Dyslexi. Aktuellt om läs- och skrivsvårigheter* nr 3/2016. Svenska Dyslexiföreningen.

11.8. Tankeväckande universitetsprojekt från 1990-talet

Rapporterna finns bl.a. att låna på universitetsbibliotek.

- Jonsson, I. (1987). *Studenter med läs- och skrivsvårigheter. Erfarenheter av att leva med och att övervinna språkliga hinder*. Studenthälsan.
- Witting, M. (1993). *Universitetsstudier med läs- och skrivsvårigheter. En orientering om en snart femtonårig verksamhet*. Tidskriften Metodkontakt nr. 1/-93. www.wittingforeningen.se
- Witting, M. (1994). *Studenters arbete med att övervinna läs- och skrivsvårigheter. Process- och resultatredovisning av ett projekt vid Linköpings universitet*. Linköpings universitet, Utbildningsbyrån. LIU ADM-R-8-94
- Witting, M. (1994). *Ominläring - en uppgift för högskolor och universitet?* Tidskriften Metodkontakt nr. 4/-94. www.wittingforeningen.se

Maja Wittings böcker

- Witting, M. *Bokstavsförlagor och kopieringsmaterial*. Verti förlag.
- Witting, M. (2011). *Före läs- och skrivinläringen*. Verti förlag.
- Witting, M. (2010). *Grundelement i Wittingmetoden*. Verti förlag.
- Witting, M. (2010). *Läshäften, 8 st.* Verti förlag.
- Witting, M. (2011). *Ominläring – ett sätt att övervinna läs- och skrivsvårigheter*. Verti förlag.
- Witting, M. (2011). *Svenska som nytt språk att lära sig läsa och skriva*. Verti förlag.
- Witting, M. (2010). *Vägledning i det praktiska metodarbetet*. Verti förlag.
- Witting, M. (2010). *Wittingmetoden. En metod för läs- och skrivinläring*. 2010. Verti förlag.
- Witting, M. (2012). *Wittingmetoden och metodfriheten*. Verti förlag.
- Witting, M. (2016). *Wittingmetodens idébakgrund*. Verti förlag.
- Witting, M. (2009). *Wittingmetodens terminologi*. Verti förlag.

Övrigt

- Dahlberg, J. (2007). *När bitarna föll på plats*. Ica Bokförlag.
- Swärd, A.-K. (2020). *Positiv specialpedagogik: utmana eleverna till kreativt skrivande*. Swärd, A.-K., Reichenberg, M., Fischbein, S. (red.) *Positiv specialpedagogik*. Studentlitteratur.
- Wramner, L. (2020). *Blodanalysen var normal-det kunde jag läsa alldeles själv*. Swärd, A.-K., Reichenberg, M., Fischbein, S. (red.) *Positiv specialpedagogik*. Studentlitteratur.
- Åkerman, A-K (red.) *Wittingmetoden, helt enkelt*. Wittingföreningen.

Att arbeta med Wittingmetoden

Susanne af Sandeberg

Maja Wittting var helt övertygad: Ingen elev ska behöva ha läs- och skrivsvårigheter. Det går att åtgärda läs- och skrivsvårigheter från grunden! Hennes läs- och skrivinlärningsmetod ger denna möjlighet till elever i alla åldrar, både barn och vuxna.

Wittingmetodens arbetssätt för att hjälpa elever som har läs- och skrivsvårigheter kallas ominläring, och det beskrivs detaljerat med konkreta exempel i boken. Läsaren får också inblick i Wittingmetodens två andra tillämpningsområden; nyinläring och svenska som nytt språk. Den bakomliggande teorin, som är gemensam för alla tre, beskrivs utförligt.

"Att arbeta med Wittingmetoden" vänder sig till lärarstudier, specialpedagoger, speciallärare, läs- och skrivutvecklare, klasslärare, lärare i svenska och svenska som andra språk, sfi-lärare samt logopedier. Boken kan också vara intressant för t.ex. vårdnadshavare som vill få kunskap om läs- och skrivsvårigheter.

Boken går att ladda ner gratis på wittingbok.se. Den går också att köpa i tryckt form.

Susanne af Sandeberg är fil.mag. i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi samt ämneslärare. Hon har mångårig erfarenhet av arbete i olika dyslexiorganisationer där hon bl.a. har arbetat med rådgivning, information och utbildningsfrågor. Susanne har fått Anita Sandells pris för sina insatser inom dyslexiområdet.

9 789198 871715 >